

**საქართველოს ავტონომიური რესპუბლიკების სამართლებრივი
სტატუსი:
წარსული, აწმყო, მომავალი**

ნიკა ჩიტაძე,
პროფესორი,
შავი ზღვის საერთაშორისო უნივერსიტეტი

თბილისი, 10 ივნისი, 2011 წ.

საქართველომ - მსოფლიოს ერთ-ერთმა უძველესმა ქვეყანამ, სახელმწიფოებრივი განვითარებისა და აღმშენებლობის ხანგრძლივი ისტორიული პროცესი გაიარა და დღევანდელ დღეს, დამოუკიდებელ, სუვერენულ სახელმწიფოს წარმოადგენს. გეოგრაფიული და გეოპოლიტიკური თვალსაზრისით, იგი ევრაზიის გზაჯვარედინზე მდებარე უნიკალური რეგიონის-კავკასიის ნაწილია, ხოლო ისტორიულად, ქართველური ტომების გაერთიანების შედეგად ჩამოყალიბდა ჯერ კიდევ ანტიკურ ხანაში ცნობილი – კოლხეთისა და იბერიის სახელმწიფოების მემკვიდრე.

თავისი მრავალსაუკუნოვანი ისტორიის მანძილზე, საქართველო ყოველთვის გამოირჩეოდა თავისი ტოლერანტობით საქართველოს ტერიტორიაზე მოსახლე სხვადასხვა ეროვნებისა და რელიგიური კონფესიების წარმომადგენელთა მიმართ, რომლებიც იმავე სამართლებრივი უფლებებით სარგებლობდნენ, როგორც ჩვენი ქვეყნის მკვიდრი მოსახლეობა-ქართველები. ქართველი ერის მრავალსაუკუნოვანი მეგობრობა და სხვადასხვა ერებისადმი გაწეული მეგობრობის ხელი სამართლებრივი თვალსაზრისით განსაკუთრებით ნათლად გამოჩნდა მას შემდეგ, რაც 1918 წლის 26 მაისს, საქართველომ შესძლო 117 წლის წინ დაკარგული სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენა. კერძოდ, 1918 წლის 26 მაისს მიღებულ “საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტში” აღნიშნულია: “საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა თავის საზღვრებში თანასწორად უზრუნველყოფს ყველა მოქალაქის სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებებს განურჩევლად ეროვნებისა, სარწმუნოებისა, სოციალური მდგომარეობისა და სქესისა”¹. იქვე აღნიშნულია: “საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა განვითარების თავისუფალ ასპარეზს გაუხსნის მის ტერიტორიაზე მოსახლე ყველა ერს”². ეროვნულ უმცირესობათა ინტერესთა გათვალისწინება ნათლადაა ასახული შემდეგ პუნქტშიც: “დამფუძნებელ კრების შეკრებამდე მთელის საქართველოს მართვა-გამგეობის საქმეს უძღვება ეროვნული საბჭო, რომელიც შევსებული იქნება ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლებით, და დროებითი მთავრობა პასუხისმგებელია საბჭოს წინაშე”³.

საქართველოს პირველი დემოკრატიული რესპუბლიკის არსებობის პერიოდში, საქართველოს ტერიტორიაზე პირველი ავტონომიური რესპუბლიკები იქმნება. ჯერ კიდევ საქართველოს პირველი კონსტიტუციის მიღებამდე, საქართველოს იმდროინდელმა ხელისუფლებამ ნაყოფიერი ნიადაგი შექმნა აფხაზეთის ტერიტორიაზე თვითმმართველობის მაქსიმალური განვითარებისათვის. კერძოდ, 1918 წლის 27 დეკემბერს საქართველოს

¹ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სამართლებრივი აქტების კრებული. 1918-1921. გვ. 4

² იქვე

³ იქვე

ეროვნულმა საბჭომ და საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობამ მიიღეს „აფხაზეთის სახალხო საბჭოს არჩევნების“ შესახებ.⁴

რაც შეეხება საქართველოს დამფუძნებელი კრების მიერ 1921 წლის 21 თებერვალს მიღებულ კონსტიტუციას, იმდროინდელი საქართველოს უზენაესი კანონის მე-11 თავის 107-ე მუხლი ეძღვნება „ავტონომიურ თვითმმართველობას“ სადაც საუბარია, რომ „საქართველოს რესპუბლიკის განუყოფელ ნაწილებს – აფხაზეთს სოხუმის ოლქი, სამუსლიმანო საქართველოს (ბათუმის მხარე) და ზაქათალას ზაქათალის ოლქი, ენიჭებათ ადგილობრივ საქმეებში ავტონომიური მმართველობა“.⁵

როგორც ცნობილია, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის საბჭოთა რუსეთის მიერ ოკუპაციის შემდეგ, საქართველოში სამი კონსტიტუციის იქნა მიღებული, კერძოდ საქართველოს სსრ-ის 1922, 1936 და 1978 წლის კონსტიტუციები. ყველა მათგანში სამართლებრივად განსაზღვრულ იქნა საქართველოს სსრ-ის შემადგენლობაში სამი ავტონომიური წარმონაქმნის-აფხაზეთისა და აჭარის ავტონომიური საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკებისა და სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის არსებობა.

აფხაზეთისა და აჭარის, როგორც ავტონომიური რესპუბლიკების არსებობა აღიარებულ იქნა საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდგომ პერიოდში მიღებულ კონსტიტუციებში და სხვა სამართლებრივ დოკუმენტებში, კერძოდ, მას შემდეგ, რაც 1990 წლის 28 ოქტომბერს საქართველოში გამართული უზენაესი საბჭოს არჩევნების შედეგად, გამარჯვება მოიპოვა პოლიტიკურმა ბლოკმა - „მრგვალი მაგიდა თავისუფალი საქართველო“, საქართველოს 1978 წლის კონსტიტუციაში უამრავი ცვლილება შევიდა, ფაქტობრივად ძალაში ახალი კონსტიტუცია შევიდა, თუმცა აფხაზეთისა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკების სტატუსის ეჭვქვეშ არავის დაუყენებია, ერთადერთი, საუბარი იყო აჭარის ავტონომიური სტატუსის შესაძლო გაუქმებაზე, თუ ამაზე გადაწყვეტილებას თვით აჭარის მოსახლეობა მიიღებდა. რაც შეეხება საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს მიერ თავის დროზე ხელოვნურად შექმნილი სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის სტატუსის გაუქმებას, რასაც ადგილი ჰქონდა 1990 წლის 11 დეკემბერს, ეს გახლდათ საქართველოს იმდროინდელი ხელისუფლების მხრიდან გადადგმული იძულებითი ნაბიჯი მას შემდეგ, რაც სამხრეთ ოსეთის საოლქო საბჭომ უარი განაცხადა გაუქმებინა 1990 წლის 21 სექტემბერს მიღებული დადგენილება სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის სამხრეთ ოსეთის საბჭოთა სოციალისტურ რესპუბლიკად გადაქცევის შესახებ.

აფხაზეთისა და აჭარის, როგორც ავტონომიური რესპუბლიკების სტატუსი დაფიქსირებულ იქნა საქართველოში 1992-1995 წლებში კონსტიტუციის ნაცვლად მოქმედ „კანონში ხელისუფლების შესახებ“, და ასევე რა თქმა უნდა დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ 1995 წლის 24 აგვისტოს მიღებულ საქართველოს ახალ კონსტიტუციაში. აუცილებელია აღინიშნოს, რომ ამავე კონსტიტუციაში აღიარებულია აფხაზეთის, როგორც სახელმწიფო ენის სტატუსი. კერძოდ, კონსტიტუციის მე-8 მუხლში აღნიშნულია შემდეგი: „საქართველოს სახელმწიფო ენა არის ქართული, ხოლო აფხაზეთში აგრეთვე-აფხაზური“.⁶

იმ ფაქტის გათვალისწინებით, რომ საქართველოს მთავარ პრობლემას წარმოადგენს ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობის საკითხი, აუცილებელია ცხინვალის რეგიონისა და აფხაზეთის პრობლემა სამართლებრივი კუთხით იქნეს შესწავლილი.

ცხინვალის რეგიონის ავტონომიური სტატუსის სამართლებრივი ასპექტები

ეთნიკური ოსების ისტორიული სამშობლო ჩრდილოეთი კავკასიაა (ამჟამინდელი ჩრდილოეთ ოსეთის რესპუბლიკა – ალანია), რომელიც სამხრეთ კავკასიისგან ბუნებრივი საზღვრით –

⁴ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სამართლებრივი აქტების კრებული. 1918-1921. გვ.179

⁵ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სამართლებრივი აქტების კრებული. 1918-1921. გვ. 476

⁶ საქართველოს სახელმწიფო საკონსტიტუციო კომისია <http://www.constcommis.gov.ge/index.php?do=menu&id=5>

კავკასიონის ქედით არის გამოყოფილი. IX-XIII საუკუნეებში ალანებს (ქართული ისტორიული წყაროები მათ იმთავითვე ოსების სახელით იხსენიებს) ჩრდილოეთ კავკასიაში ჰქონდათ ძლიერი ადრინდელი ფეოდალური სახელმწიფო, რომელსაც მჭიდრო პოლიტიკური, ეკონომიკური და კულტურული ურთიერთობები ჰქონდა უპირველეს ყოვლისა საქართველოსთან, ასევე კიევის რუსეთთან და ბიზანტიის იმპერიასთანაც. ამას ემატებოდა მჭიდრო ნათესავეური კავშირები და ღინასტიური ქორწინებები⁷. თუმცა, იყო უსიამოვნო მომენტებიც, რაც სავსებით ბუნებრივია. ქართული ისტორიული წყაროები იუწყებიან, რომ ოსები პერიოდულად გადმოდიოდნენ კავკასიონის ქედზე და თავს ესხმოდნენ მის სამხრეთით მდებარე ქართულ სოფლებს. თათარ-მონღოლთა და თემურ ლენგის შემოსევებმა (XIII-XIV საუკუნეები) ბოლო მოუდეს ალანთა (ოსთა) სახელმწიფოს. XVII-XVIII საუკუნეებში ოსებმა თანდათან საქართველოს ბარში ჩამოსახლება დაიწყეს, ძირითადად მანაბლების, ქსნისა და არაგვის ერისთავების სამფლობელოებში. ამრიგად, ხანგრძლივი პროცესის შედეგად, შიდა ქართლის ჩრდილოეთ განაპირა ტერიტორიაზე დასახლდა ოსი ხალხის ნაწილი. რაც შეეხება ტერმინს „სამხრეთ ოსეთი“, იგი ხელოვნურად იქნა დამკვიდრებული რუსეთის მიერ⁸. ეს ტერმინი მე-19 საუკუნის დასაწყისამდე არც ქართულ და არც უცხოურ წყაროებში არ იხსენიება. ირველად იგი გამოყენებულია წერილების სერიაში 1830 წლის გაზეთ „ტიფლისკიე ვედომოსტში.“ ამავე პერიოდის დოკუმენტებში ოსები იწოდებიან „კავკასიის მთიანეთის სამხრეთით მდებარე ქართლის ოსებად“⁹.

მოგვიანებით, პოლიტიკურ ლექსიკონში ტერმინი „სამხრეთ ოსეთი“ რუსი მოხელეების მიერ მე-19 საუკუნის 60-იან წლებში დამკვიდრდა. მანამდე რიგი ღონისძიებები გატარდა „ოსეთის“ ადმინისტრაციული გაერთიანების მიზნით, რაც უზრუნველყოფდა რუსეთის ბატონობას არა მარტო თვით ოსეთში, არამედ კავკასიონის ქედის მთელ სივრცეზე. 1843 წელს თბილისის გუბერნიაში შეიქმნა „ოსეთის ოკრუგი“, რომელიც ჯავის, პატარა ლიახვისა და ნარის (ისტორიული დეაღეთის) უბნებად დანაწილდა¹⁰.

1917 წელს რუსეთში მომხდარი ბოლშევიკური გადატრიალების შემდეგ, რუსი და ქართველი კომუნისტები, საქართველოში ხელისუფლების ხელში ჩაგდების მიზნით, შიდა ქართლში მცხოვრებ ოსებს საქართველოს მენშევიკური მთავრობის წინააღმდეგ აქეზებდნენ, რაც 1920 წელს აჯანყებაში გადაიზარდა და საბოლოოდ (საქართველოს გასაბჭოების შემდგომ), 1922 წლის 20 აპრილს, საქართველოს საბჭოთა რესპუბლიკის ტერიტორიაზე ავტონომიური ოლქის შექმნით დასრულდა. სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი წარმოადგენდა ეროვნულ-ტერიტორიულ ერთეულს, რომელიც შედიოდა საქართველოს სსრ შემადგენლობაში ადმინისტრაციული ავტონომიის უფლებით (ამ დრომდე სამხრეთელ ოსებს რაიმე ეროვნულ-ტერიტორიული ერთეული საერთოდ არ ჰქონდათ)¹¹. სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქს ჰქონდა თავისი დებულება (და არა კონსტიტუცია), რომელსაც ამტკიცებდა საქართველოს სსრ-ის ცენტრალური ხელისუფლება. საქართველოს სსრ კონსტიტუციის ცვლილებათა კვალობაზე, სამხრეთ ოსეთის ეს სტატუსი შემდგომში აღარ შეცვლილა. საინტერესო ისტორიული ფაქტია, რომ საბჭოთა ხელისუფლებამ ე.წ. სამხრეთ ოსეთს ეროვნულ-

⁷ გიორგი I-ს ცოლად ჰყავდა ოსთა მეფის ალდას ქალიშვილი; ბაგრატ IV-ს ცოლად ჰყავდა ოსთა მეფის ურდუსის ქალიშვილი ბორენა (ქართულ წყაროებში ცნობილია, როგორც შორენა); გიორგი III-ის მეუღლე ბურდუსანი (თამარ მეფის დედა) ასევე ოსთა მეფის ხუდანის ქალიშვილი იყო; ოსი იყო თავად თამარ მეფის მეუღლე დავით სოსლანიც.

⁸ დავით პიპინაშვილი. სამხრეთ კავკასიის კონფლიქტები და რეგიონული სტაბილურობის პრობლემები. სადისერტაციო ნაშრომი. გვ. 77

⁹ საქართველოს საზოგადოებრივ საქმეთა ინსტიტუტი. რუსულ-ქართული კონფლიქტი: მიზეზები, შედეგები, პერსპექტივები. კრებული I. დეკემბერი, 2009 წ. გვ. 9

¹⁰ საქართველოს საზოგადოებრივ საქმეთა ინსტიტუტი. რუსულ-ქართული კონფლიქტი: მიზეზები, შედეგები, პერსპექტივები. კრებული I. დეკემბერი, 2009 წ. გვ. 9

¹¹ აფხაზეთისა და აჭარისგან განსხვავებით, რომელთა ავტონომიურობაც აღიარებული იყო დამოუკიდებელი საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მიერ (1918-1921 წწ), ოსებს იმდროინდელ საქართველოში უყურებდნენ, როგორც ეროვნულ უმცირესობას კონსტიტუციურად გარანტირებული უფლებებით, მაგრამ ტერიტორიული თუ სხვა სახის ავტონომიის უფლების გარეშე. 1922 წლის საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის კონსტიტუცია უკვე აფიქსირებს სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქს საქართველოს შემადგენლობაში.

ტერიტორიული ავტონომიის სტატუსი მიანიჭა ორი წლით უფრო ადრე, ვიდრე ოსების ისტორიულ სამშობლოს – ჩრდილოეთ ოსეთს. ამ უკანასკნელს მხოლოდ 1924 წლის ივლისში მიენიჭა ავტონომიური ოლქის სტატუსი რუსეთის საბჭოთა ფედერაციული რესპუბლიკის შემადგენლობაში (1936 წლიდან ჩრდილოეთ ოსეთი უკვე რესპუბლიკად გადაკეთდა). 1925-1927 წლებში საბჭოთა ხელისუფლების სხვადასხვა დონეებზე ერთხანობა აქტიურად განიხილებოდა იდეა, სამხრეთ და ჩრდილოეთ ოსეთის გაერთიანების თაობაზე. თუმცა, საბოლოო ჯამში, ამ იდეის პრაქტიკული რეალიზაცია არ მომხდარა¹².

1989 წლის მოსახლეობის აღწერის მიხედვით, საქართველოში სულ იყო 165 ათასი ოსი, რომელთაგან 60 ათასი სწორედ სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის ტერიტორიაზე ცხოვრობდა. თავად სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის მთელი მოსახლეობა დაახლოებით 100 ათასს შეადგენდა, აქედან 66.2% იყვნენ ოსები, ხოლო 29% – ქართველები¹³. ამ სტატისტიკის ყველაზე საინტერესო მხარე იყო ის, რომ სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის ტერიტორიაზე მცხოვრები ოჯახების თითქმის ნახევარს აღმოაჩნდა შერეული ქართულ-ოსური წარმომავლობა. სხვადასხვა წყაროებზე დაყრდნობით, ამჟამად ცხინვალის რეგიონის მთელი მოსახლეობა შეადგენს დაახლოებით 50-60 ათასს, საიდანაც 38-40 ათასი ოსი ეროვნების მოქალაქეა.¹⁴

1988 წლის ნოემბერში ცხინვალში ჩამოყალიბდა რადიკალური მოძრაობა „ადამონ-ნიხასი“, რომელმაც მიზნად დაისახა სამხრეთ და ჩრდილოეთ ოსეთის გაერთიანება, რუსეთის საბჭოთა ფედერაციული რესპუბლიკის შემადგენლობაში (მოგვიანებით, ამ ორგანიზაციამ მიიღო დეკლარაცია სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის სუვერენიტეტის შესახებ). 1989 წლის 15 აგვისტოს გამოიცა საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის, საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის, საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს დადგენილება ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამის შესახებ. „ადამონ ნიხასი“ შეეცადა, რათა საქართველოს ხელისუფლების ეს ნაბიჯი თავისი შემდგომი ქმედებების გასამართლებლად გამოეყენებინა. 1989 წლის ოქტომბერში, როდესაც ცხინვალში ოსების პირველი მიტინგები გაიმართა, ეს გახდა საბაბი იმისა, რომ ქალაქში შეიყვანეს ქართული მილიციის გაძლიერებული რაზმები.

ქართულ-ოსურმა დაპირისპირებამ მწვავე ხასიათი მიიღო მას შემდეგ, რაც „ადამონ-ნიხასის“ აქტიური ზემოქმედების შედეგად, 1989 წლის 10 ნოემბერს სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის მეოცე მოწვევის სახალხო დეპუტატთა საბჭომ მე-12 საგანგებო სესიაზე მიიღო გადაწყვეტილება, სამხრეთ ოსეთის სტატუსის ამადლების შესახებ. ამ გადაწყვეტილებით, სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი უნდა გარდაქმნილიყო სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ საბჭოთა სოციალისტურ რესპუბლიკად (საქართველოს სსრ შემადგენლობაში)¹⁵. გარდა ამისა, სესიამ მიიღო გადაწყვეტილება, რომლის თანახმადაც სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის ტერიტორიაზე სახელმწიფო ენად ცხადდებოდა ოსური ენა, ხოლო ქართული და რუსული ენების თავისუფალი და თანასწორუფლებიანი ფუნქციონირება უნდა განხორციელებულიყო სსრ კავშირის ენობრივი პოლიტიკის თანახმად. ერთი კვირის შემდეგ (16 ნოემბერი), საქართველოს სსრ უმაღლესმა საბჭომ გააუქმა სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის სახალხო დეპუტატთა საბჭოს მე-12 სესიის გადაწყვეტილებები.

1989 წლის 18 ნოემბერს საქართველოს სსრ უმაღლესმა საბჭომ მიიღო დადგენილება, საქართველოს დამოკრძალებული რესპუბლიკასა და რუსეთის სოციალისტურ ფედერაციულ საბჭოთა რესპუბლიკას შორის 1920 წლის 7 მაისს დადებული ხელშეკრულების დარღვევის პოლიტიკური და სამართლებრივი შეფასების შესახებ¹⁶. მასთან, ეს საკითხი საქართველოს სსრ

¹² 1925 წელს ჩრდილოეთ ოსეთის საბჭოების ყრილობამ მოითხოვა სამხრეთ ოსეთთან გაერთიანება. შესამაბისად, ამ გადაწყვეტილებას მიესალმა სამხრეთ ოსეთის საბჭოების ყრილობა. ამ უკანასკნელის გადაწყვეტილებაში აღინიშნა, რომ მსგავსი გაერთიანება უნდა მომხდარიყო საქართველოს შემადგენლობაში.

¹³ „...“, 1990, c. 119.

¹⁴ დავით პიპინაშვილი. სამხრეთ კავკასიის კონფლიქტები და რეგიონული სტაბილურობის პრობლემები. სადისერტაციო ნაშრომი. გვ. 78-80

¹⁵ 1989 წლის 10 ნოემბრიდან, თბილისსა და ცხინვალს შორის ფაქტიურად დაიწყო ე.წ. „კანონთა ომი“, რომელიც საკმაოდ დიდხანს გაგრძელდა.

¹⁶ საქართველოს სსრ უზენაესი საბჭოს უწყებები, 1989, №11, გვ. 97.

უმაღლესმა საბჭომ დააყენა საბჭოთა კავშირის სახალხო დეპუტატთა მეორე ყრილობის წინაშე, რამაც საგრძნობლად დაძაბა ურთიერთობები თბილისსა და მოსკოვს შორის.

1989 წლის 23 ნოემბერს, საქართველოს ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ლიდერების თაოსნობით, დაახლოებით ოცი ათასამდე მშვიდობიანი მომიტინგე თბილისიდან ცხინვალის მიმართულებით დაიძრა. თუმცა, სსრკ-ის შინაგანმა ჯარმა მათ ქალაქში შესვლის საშუალება არ მისცა. მიუხედავად ამისა, ოს ბოევიკებთან მომხდარი შეტაკებების შედეგად, სისხლი მაინც დაიღვარა. 1990 წლის აპრილში სსრკ-ის უმაღლესმა საბჭომ სპეციალური კანონიც კი მიიღო, რომელიც ითვალისწინებდა საბჭოთა ავტონომიების უფლებების გაზრდას. ამ ნაბიჯით, მოსკოვმა ფაქტიურად შექმნა საქართველოსა და სსრკ-ის რიგ სხვა რესპუბლიკებში მიმდინარე ეთნიკური დაპირისპირების შემდგომი ესკალაციის იურიდიული ბაზა.

1990 წლის 20 ივლისს საქართველოს სსრ უზენაესმა საბჭომ მიიღო დადგენილება საქართველოს სახელმწიფო სუვერენიტეტის დაცვის გარანტიების შესახებ. შეიქმნა კომისია საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის მიზნით. 1990 წლის 20 სექტემბერს სამხრეთ ოსეთის სახალხო დეპუტატთა საოლქო საბჭომ მე-14 სესიაზე გამოაცხადა სამხრეთ ოსეთის საბჭოთა დემოკრატიული რესპუბლიკა (საქართველოსგან დამოუკიდებლად), მიიღო დეკლარაცია „სამხრეთ ოსეთის საბჭოთა დემოკრატიული რესპუბლიკის სახელმწიფო სუვერენიტეტის შესახებ“ და თხოვნით მიმართა მოსკოვს, ეღიარებინა ის საბჭოთა კავშირის დამოუკიდებელ სუბიექტად¹⁷. ამგვარად, სამხრეთ ოსეთის სახალხო დეპუტატთა საბჭომ, არ ჰქონდა რა სათანადო კომპეტენცია არც სსრკ და არც საქართველოს სსრ კონსტიტუციების ფარგლებში, ცალმხრივად მიიღო გადაწყვეტილება საქართველოს შემადგენლობიდან ფაქტობრივი გასვლის შესახებ. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს სსრ უზენაესმა საბჭომ მეორე დღესვე (21 სექტემბერი) ბათილად გამოაცხადა ოსი დეპუტატების ეს გადაწყვეტილება, 1990 წლის 16 ოქტომბერს მოწვეულ იქნა სამხრეთ ოსეთის სახალხო დეპუტატთა საოლქო საბჭოს მე-15 სესია, რომელმაც კვლავ ძალაში დატოვა თავისი 20 სექტემბრის გადაწყვეტილება, აირჩია ე.წ. სამხრეთ ოსეთის საბჭოთა დემოკრატიული რესპუბლიკის აღმასრულებელი კომიტეტი (კომიტეტის თავმჯდომარედ დაინიშნა ტ. კულუმბეკოვი) და მიიღო დროებითი დებულება სამხრეთ ოსეთის საბჭოთა დემოკრატიული რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოსა და ადგილობრივი საბჭოების არჩევნების შესახებ. უფრო მეტიც, სახალხო დეპუტატთა საოლქო საბჭომ ბოიკოტი გამოუცხადა საქართველოში დაგეგმილ პირველ მრავალპარტიულ საპარლამენტო არჩევნებს (ეს არჩევნები დანიშნული იყო 28 ოქტომბრისთვის).

საინტერესოა აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ სამხრეთ ოსეთის საოლქო საბჭოს გადაწყვეტილება თვით საბჭოთა კავშირის კონსტიტუციასაც ეწინააღმდეგებოდა, კერძოდ ყოფილი სსრკ-ის კონსტიტუციის 86-ე მუხლში, რომელიც ავტონომიური ოლქების სამართლებრივ სტატუსს ეხებოდა, აღნიშნულია რომ „ავტონომიური ოლქის სამართლებრივი სტატუსი განისაზღვრება მოკავშირე რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს მიერ ავტონომიური ოლქის სახალხო დეპუტატთა საბჭოს წარდგენის საფუძველზე“¹⁸.

1990 წლის 22 ნოემბერს საქართველოს რესპუბლიკის ახლად არჩეულმა უზენაესმა საბჭომ ზვიად გამსახურდიას ხელმძღვანელობით გააუქმა სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის სახალხო დეპუტატთა საბჭოს დადგენილება ავტონომიური ოლქის ე.წ. „სამხრეთ ოსეთის საბჭოთა დემოკრატიულ რესპუბლიკად“ გარდაქმნის შესახებ და, აქედან გამომდინარე, მის მიერ მიღებული ყველა გადაწყვეტილება, მათ შორის 1990 წლის დეკემბერში არჩევნების

¹⁷ დეკლარაციაში ნათქვამი იყო, რომ ოსი ხალხის “შემდგომი განვითარების ბუნებრივი და აუცილებელი პირობაა სრული დამოუკიდებლობა, რომ “სამხრეთ ოსეთი ცხადდება საერთაშორისო სამართლისა და საკავშირო ხელშეკრულების სუბიექტად და ა.შ. ამავე დეკლარაციის თანახმად, ავტონომიური ოლქი უნდა გარდაქმნილიყო სამხრეთ ოსეთის საბჭოთა დემოკრატიულ რესპუბლიკად.

¹⁸ http://constitution.garant.ru/history/ussr-rsfsr/1977/red_1977/1549448/chapter/11/#1100

დანიშნვისა და ჩატარების შესახებ, რადგანაც ისინი ეწინააღმდეგებოდნენ საქართველოს რესპუბლიკის მოქმედ კონსტიტუციას.¹⁹

ზემოაღნიშნულის მიუხედავად, 28 ნოემბერს „სამხრეთ ოსეთის საბჭოთა დემოკრატიული რესპუბლიკის“ სახალხო დეპუტატთა საბჭოს მე-16 სესიამ მიიღო გადაწყვეტილება სამხრეთ ოსეთის საბჭოთა რესპუბლიკის სტატუსის შესახებ (სამხრეთ ოსეთის საბჭოთა დემოკრატიულ რესპუბლიკას გადაერქვა სახელი და ეწოდა სამხრეთ ოსეთის საბჭოთა რესპუბლიკა) და კვლავ თხოვნით მიმართა სსრკ-ის სახალხო დეპუტატთა ყრილობას, ეცნო სამხრეთ ოსეთის საბჭოთა რესპუბლიკა სსრკ-ის დამოუკიდებელ სუბიექტად. 1990 წლის 9 დეკემბერს, ოფიციალური თბილისის ნების საწინააღმდეგოდ, ოსმა სეპარატისტებმა მაინც ჩაატარეს „სამხრეთ ოსეთის საბჭოთა რესპუბლიკის“ უმაღლესი საბჭოს არჩევნები.

ოსი სეპარატისტების ხსენებული უკანონო ქმედებები წარმოადგენდნენ აშკარა მცდელობას, მოეხდინათ სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქში სახელმწიფო ხელისუფლების უზურპაცია, ხელეყოთ საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობა, ჩამოეშორებინათ საქართველოსთვის მისი ისტორიული, განუყოფელი ნაწილი, რაც აშკარა წინააღმდეგობაში მოდიოდა არა მარტო საქართველოს რესპუბლიკის იმდროინდელ კონსტიტუციასთან, არამედ თვით სსრ კავშირის კონსტიტუციასთან, ასევე საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებულ ნორმებთან. შექმნილ რთულ ვითარებაში, 1990 წლის 11 დეკემბერს საქართველოს უზენაესმა საბჭომ მიიღო კანონი, სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის გაუქმების შესახებ (საქართველოს რესპუბლიკის კონსტიტუციის 104-ე მუხლის მე-3 და მე-11 პუნქტების შესაბამისად). ამავე კანონით, საქართველოს უზენაესმა საბჭომ დაადასტურა საქართველოს ხელისუფლების უმაღლესი ორგანოების მიერ ადრე მიღებული გადაწყვეტილებები, სეპარატისტული ძალების მიერ სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის სამხრეთ ოსეთის საბჭოთა რესპუბლიკად გარდაქმნის არაკონსტიტუციურობის შესახებ. საქართველოს უზენაესმა საბჭომ ასევე უკანონოდ და იურიდიული ძალის არმქონედ გამოაცხადა სეპარატისტების მიერ 1990 წლის 9 დეკემბერს ჩატარებული არჩევნები და მისი შედეგები²⁰.

უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს უზენაესი საბჭოს მიერ საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტის მიღებამდე (1991 წლის 9 აპრილი), საქართველოში დე-იურე მოქმედებდა სსრკ-ის კონსტიტუცია. ასეთ პირობებში, საქართველოს უზენაესი საბჭოს მიერ 1990 წლის 11 დეკემბერს მიღებული დოკუმენტი სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის გაუქმების შესახებ, მთლიანად შეესაბამებოდა საქართველოს რესპუბლიკის იმდროინდელი კონსტიტუციის (იგულისხმება 1978 წლის რედაქცია, 1990 წლის ცვლილებების გათვალისწინებით) სამართლებრივ ჩარჩოებს, ისევე, როგორც საერთაშორისო სამართლის ნორმებს.

კონფრონტაციული ფონი თბილისსა და ცხინვალს შორის დღითიდღე მატულობდა. საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს ნების საწინააღმდეგოდ, 1991 წლის 17 მარტს სამხრეთელი ოსების დიდმა ნაწილმა მონაწილეობა მიიღო მოსკოვის მიერ დანიშნულ საერთო საკავშირო რეფერენდუმში და ხმა მისცა საბჭოთა კავშირის შენარჩუნებას. ამასთან ერთად, ცხინვალის მკვიდრი ოსების უმრავლესობამ ბოიკოტი გამოუცხადა 1991 წლის 31 მარტის საერთო ქართულ რეფერენდუმს დამოუკიდებლობის შესახებ.

1991 წლის 23 მარტს დაბა ყაზბეგში შედგა შეხვედრა საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს თავმჯდომარეს ზვიად გამსახურდიასა და რუსეთის საბჭოთა ფედერაციული სოციალისტური რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს თავმჯდომარეს ბორის ელცინს შორის. შეხვედრის შედეგების მიხედვით ხელმოწერილ ერთობლივ ოქმში დაფიქსირდა: „ყოფილი სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის რეგიონში ვითარების სტაბილიზაციისათვის, ერთობლივი მოქმედების შეთანხმების შედეგად, მხარეებმა დათქვეს შემდეგი: რსფს რესპუბლიკის შინაგან საქმეთა სამინისტრო და საქართველოს რესპუბლიკის შინაგან საქმეთა სამინისტრო 10 აპრილამდე შექმნიან მილიციის ერთობლივ რაზმს, რომელიც განაიარაღებს ყოფილი სამხრეთ ოსეთის ავ-

¹⁹ დავით პიპინაშვილი. სამხრეთ კავკასიის კონფლიქტები და რეგიონული სტაბილურობის პრობლემები. სადისერტაციო ნაშრომი. გვ. 91-92

²⁰ 1990 წლის 11 დეკემბრის საქართველოს რესპუბლიკის კანონი სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის გაუქმების შესახებ.

ტონომიური ოლქის ტერიტორიაზე ყველა უკანონო ფორმირებას²¹. ეს დოკუმენტი წარმოადგენს საკმაოდ მნიშვნელოვან სამართლებრივ აქტს, ვინაიდან მასში აღიარებულია, რომ სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი აღარ არსებობს. 23 მარტის ოქმით, რუსეთმა, პრაქტიკულად, სცნო სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის გაუქმების ფაქტი²². იმ ხანად ბევრი ექსპერტის გაკვირვება გამოიწვია ზვიად გამსახურდიას მიმართ ბორის ელცინის ამგვარმა „დათმობამ“. თუმცა, ღრმა ანალიზის შედეგად ცხადი ხდება, რომ ეს ასე არ ყოფილა. ამ ნაბიჯით რუსეთმა, ფაქტიურად, პროვოცირება გაუკეთა გამსახურდიას ოსური კამპანიის გარკვეულ ეტაპზე წარმატებას. შემდგომში კი, იმავე ელცინის რუსეთმა ძალისხმევა არ დაიშურა და უშუალოდ მიიღო მონაწილეობა გამსახურდიას ხელისუფლების სამხედრო ძალით დამხობაში.

1991 წლის 9 აპრილს, 31 მარტის რეფერენდუმის შედეგებზე დაყრდნობით, საქართველოს უზენაესმა საბჭომ მიიღო „საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტი“. 1991 წლის 7 მაისს საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესმა საბჭომ მიიღო დადგენილება, რომლის თანახმადაც იურიდიული ძალის არმქონედ ჩაითვალა „სამხრეთ ოსეთის“ დეკლარაცია კრების შედეგები.²³

1991 წლის 26 ნოემბერს ა. ჩოჩიევის ხელმძღვანელობით ჩატარდა ე.წ. „სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკის“ უმაღლესი საბჭოს სესია, რომელზეც განიხილეს რესპუბლიკის სახელწოდების შეცვლის, ხელისუფლების ორგანოების სტრუქტურის, კონსტიტუციის მიღების, რუსეთთან შეერთების ადრე მიღებული გადაწყვეტილებების დადასტურების, საგანგებო მდგომარეობის შემოღების, საყოველთაო მობილიზაციის გამოცხადების, გვარდიის შექმნისა და სხვა საკითხები. ამის საპასუხოდ, 1991 წლის 2 დეკემბერს საქართველოს რესპუბლიკის პრეზიდენტმა ზვიად გამსახურდიამ გამოსცა ბრძანებულება „შიდა ქართლში შექმნილი მდგომარეობის შესახებ“, რომლის თანახმადაც ბათილად და იურიდიული ძალის არმქონედ იქნა გამოცხადებული ე.წ. სამხრეთ ოსეთის უმაღლესი საბჭოს 1991 წლის 26 ნოემბრის გადაწყვეტილებები. ამასთან ერთად, სსრკ-ის სახელმწიფო ხელისუფლების შესაბამისი ორგანოების წინაშე დაისვა საკითხი, სამხრეთ ოსეთის ყოფილი ავტონომიური ოლქის ტერიტორიაზე დისლოცირებული სსრკ-ის შინაგანი ჯარებისა და საბჭოთა არმიის ნაწილების საქართველოს რესპუბლიკის ტერიტორიიდან დაუყოვნებლივ გაყვანის შესახებ. ანალოგიური პოზიცია დაფიქსირდა საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს 1991 წლის 3 დეკემბრის დადგენილებაშიც. ყოველივე ამას თან ერთოდა სიტუაციის უკიდურესი გამწვავება მასობრივი ინფორმაციის სხვადასხვა საშუალებებში. ყველაფერი იქითკენ მიდიოდა, რომ მორიგი შეიარაღებული შეტაკებები გარდაუვალი იყო.

1992 წლის 3 იანვარს „სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკის“ უმაღლესმა საბჭომ მიიღო დადგენილება საერთო-სახალხო კენჭისყრის (რეფერენდუმი) ჩატარების თაობაზე. რეფერენდუმზე, რომელიც 19 იანვრისთვის დაინიშნა, გატანილი უნდა ყოფილიყო ორი კითხვა, კერძოდ: 1) თანახმა ხართ თუ არა, რომ სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკა იყოს დამოუკიდებელი?, 2) ეთანხმებით თუ არა დამოუკიდებელი სამხრეთ ოსეთის რუსეთთან შეერთებას? აღსანიშნავია, რომ „სამხრეთ ოსეთის“ უმაღლესმა საბჭომ ხსენებული დადგენილება მიიღო სწორედ იმ პერიოდში, როდესაც ქ. თბილისში აქტიური საბრძოლო მოქმედებები მიმდინარეობდა საქართველოს კანონიერი ხელისუფლების მომხრეებსა და შეიარაღებულ ოპოზიციას შორის.

საქართველოში ორგანიზებული გადატრიალების შედეგად (1991-1992 წლების დეკემბერ-იანვარი), საქართველოს პრეზიდენტი ზვიად გამსახურდია იძულებული გახდა დაეტოვებინა ქვეყნის ტერიტორია. ხელისუფლება ხელში ჩაიგდო სამხედრო საბჭომ ორი კაცის ხელმ-

²¹ გაზეთი „საქართველოს რესპუბლიკა“, № 58, 1991 წლის 27 მარტი.

²² რამოდენიმე დღეში რუსეთის ფედერაციის სახალხო დეკლარაციების ყრილობამ საქართველოს ხელისუფლებას სამხრეთ ოსეთის ავტონომიის აღდგენა სთხოვა. ყრილობა მიმართავდა სსრ კავშირის უმაღლეს საბჭოსაც, მიუღო ზომები „სამხრეთ ოსეთის“ ტერიტორიაზე ნორმალური ვითარების აღსადგენად. დოკუმენტს ხელს აწერდა რუსეთის საბჭოთა ფედერაციული სოციალისტური რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს თავმჯდომარე ბორის ელცინიც.

²³ დავით პიპინაშვილი. სამხრეთ კავკასიის კონფლიქტები და რეგიონული სტაბილურობის პრობლემები. სადისერტაციო ნაშრომი. გვ. 102

ძღვანელობით (თენგიზ კიტოვანი, ჯაბა იოსელიანი)²⁴. სამხედრო საბჭომ, ხელისუფლებაში ყოფნის პირველივე დღეებში, დაითხოვა საქართველოს უზენაესი საბჭო, მმართველობის ადგილობრივი ორგანოები და განაახლა სამხედრო მოქმედებები ცხინვალის რეგიონში. გარდა ამისა, 1992 წლის თებერვალში სამხედრო საბჭომ გააუქმა საქართველოს რესპუბლიკის მოქმედი კონსტიტუცია და აღადგინა 1921 წლის კონსტიტუციის მოქმედება²⁵, რაც წარმოადგენდა სრულ ნონსენსს და დიდ შეცდომას სამართლებრივი თვალსაზრისით. ყოველივე ამის გამო, საქართველოში მოხდა ერთგვარი სამართლებრივი წყვეტა, რამაც კიდევ უფრო გააღრმავა რესპუბლიკაში შექმნილი სახელმწიფოებრივი კოლაფსი. მცირე ხნის შემდეგ, სამხედრო საბჭომ მთელი ძალაუფლება გადასცა – სახელმწიფო საბჭოს. სახელმწიფო საბჭოს სათავეში ჩაუდგა საქართველოს ყოფილი ცენტრალური კომიტეტის პირველი მდივანი და საბჭოთა კავშირის ყოფილი საგარეო საქმეთა მინისტრი ე. შევარდნაძე, რომელიც მოგვიანებით საქართველოს პარლამენტის თავმჯდომარე და ამავდროულად სახელმწიფოს მეთაური, შემდგომში კი ქვეყნის პრეზიდენტი გახდა.

შევარდნაძის ხელისუფლება შეეცადა გარკვეული ნაბიჯების გადადგმას ცხინვალის რეგიონთან დაკავშირებული პრობლემების დარეგულირების თვალსაზრისით. თუმცა, ოსურმა მხარემ უარი განაცხადა ეწარმოებინა მოლაპარაკებები საქართველოს ახალ ხელისუფლებასთან მანამ, სანამ არ მოიხსნებოდა ცხინვალის რეგიონის ბლოკადა და ქართული შეიარაღებული ფორმირებები არ დატოვებდნენ რეგიონის ტერიტორიას. სიტუაციას ართულებდა ის გარემოებაც, რომ 1992 წლის 19 იანვარს „სამხრეთ ოსეთში“ გამართული რეფერენდუმის დროს, ოსური მოსახლეობის 90%-ზე მეტმა ხმა მისცა სამხრეთ ოსეთის გამოყოფას საქართველოსგან და მის შეერთებას რუსეთის ფედერაციასთან (ცხინვალის რეგიონის ეთნიკურად ქართულმა მოსახლეობამ იმთავითვე უარი თქვა ამ რეფერენდუმში მონაწილეობაზე).

შეიარაღებული კონფლიქტი, რომელიც ცხინვალის რეგიონში 17 წლის წინ დაიწყო (1991), თავისი მასშტაბით და მსხვერპლის ოდენობით ბევრად ჩამოუვარდება როგორც აფხაზეთის, ისე მთიანი ყარაბაღის კონფლიქტებს. არასრული მონაცემებით, 1991-1992 წლების ქართულ-ოსური დაპირისპირების შედეგად დაღუპულთა საერთო რიცხვი ოდნავ აღემატება 1000-ს, ხოლო 40 ათასიდან 100 ათასამდე ადამიანი დევნილის მდგომარეობაში აღმოჩნდა²⁶.

1991 წელს ქართველებსა და ოსებს შორის დაწყებული საბრძოლო მოქმედებები გრძელდებოდა 1992 წლის მანძილზეც მცირედი ინტერვალებით. 1992 წლის 21 მაისს ჩრდილოეთ ოსეთის ასს რესპუბლიკის უმაღლესმა საბჭომ საგანგებო სესიაზე მიიღო დადგენილება, სადაც ქართველების ქმედება შეაფასა, როგორც ოსი ხალხის გენოციდი. 1992 წლის ივნისის დასაწყისში საქართველოს სამთავრობო ჯარები ქ. ცხინვალს მიუახლოვდნენ და მისი აღება განიზრახეს. სწორედ ამ პერიოდში რუსეთის ხელმძღვანელობა ულტიმატური განცხადებებით გამოვიდა, მათ შორის, გაისმა ქ. თბილისის დაბომბვის მუქარაც. ქართული მხარე იძულებული გახდა უარი ეთქვა ცხინვალში შესვლაზე. შეიქმნა იმის რეალური საშიშროება, რომ კონფლიქტში ჩრდილოეთ კავკასიის სხვა ხალხებიც ჩართულიყვნენ, რაც უდაოდ მოასწავებდა მთელი კავკასიის დესტაბილიზაციას. ეს საფრთხე კიდევ უფრო რეალური გახდა მას შემდეგ, რაც პოლიტიკურ ასპარეზზე კავკასიის მთიელ ხალხთა კონფედერაცია (შეიქმნა 1991 წლის 1-2 ნოემბერს) გამოვიდა. ყველა კონტაქტი თბილისსა და ცხინვალს შორის გაწყვეტილ იქნა.

1992 წლის 10 ივნისს დაბა ყაზბეგში საქართველოს პრეზიდენტს ე. შევარდნაძესა და ჩრდილოეთ ოსეთის ავტონომიური რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს თავმჯდომარეს ა. გალაზოვს შორის ხელი მოეწერა შეხვედრის ოქმს. ოქმში ძირითადად საუბარი იყო ცეცხლის შეწყვეტასა და დამკვირვებელთა ერთობლივი ოთხმხრივი ჯგუფის შექმნაზე²⁷. ამ დოკუმენტის მთავარი მნიშვნელობა იმაშია, რომ, ხანგრძლივი სისხლისღვრის შემდეგ, პირველად ხდება

²⁴ სამხედრო საბჭოს გადაწყვეტილებით, პრემიერ-მინისტრის მოვალეობის შესრულება დაევალია თენგიზ სიგუას.

²⁵ საქართველოს რესპუბლიკის სამხედრო საბჭოს 1992 წლის 21 თებერვლის დეკლარაცია.

²⁶ . . . . ., 2001, . 163.

²⁷ ორივე მხარისთვის მისაღები აღმოჩნდა, რომ სამშვიდობო ფუნქცია ეკისრათ ავღანეთში ნაომარ ქართველი და ოსი ეროვნების მოქალაქეებს.

საქართველოსა და ჩრდილოეთ ოსეთის ხელისუფალთა შეხვედრა, ასევე მკვიდრდება ტერმინი „ქართულ-ოსური კონფლიქტი“.

1992 წლის 24 ივნისს ქ. სოჭში (დაგომისის საპრეზიდენტო რეზიდენციაში) ხელი მოეწერა „შეთანხმებას ქართულ-ოსური კონფლიქტის დარეგულირების პრინციპების შესახებ“. სოჭის (დაგომისის) შეთანხმება გაფორმდა ორ სუბიექტს – საქართველოსა და რუსეთის ფედერაციას – შორის. თუმცა, უშუალოდ დოკუმენტზე ე. შევარდნაძისა და ბ. ელცინის ხელმოწერის გარდა, ასევე დაფიქსირებულია ჩრდილოეთ ოსეთის რესპუბლიკა-ალანიისა და ე.წ. სამხრეთ ოსეთის მაშინდელი ლიდერების ა. გალაზოვისა და თ. კულუმბეკოვის ხელმოწერაც. ამით შეიქმნა საკმაოდ პარადოქსული სიტუაცია, სადაც ერთი სახელმწიფო (ამ შემთხვევაში რუსეთის ფედერაცია) წარმოდგენილი იყო ერთდროულად ორი სუბიექტით (ჩრდილოეთ ოსეთის რესპუბლიკაც ხომ რუსეთის ფედერაციის შემადგენელი ნაწილია), რაც არ ჯდება არცერთ საერთაშორისო სამართლებრივ ნორმაში.

სოჭის (დაგომისის) შეთანხმების ძირითადი დებულებები მდგომარეობდა შემდეგში: დაპირისპირებული მხარეები იღებდნენ ვალდებულებას შეეწყვიტათ ცეცხლი და გაეყვანათ თავიანთი შეიარაღებული ფორმირებები კონფლიქტის ზონიდან; რუსეთის ფედერაცია იღებდა ვალდებულებას გაეყვანა „სამხრეთ ოსეთში“ დისლოცირებული საინჟინრო-სანადმომო და სავერტმფრენო პოლკები; იქმნებოდა შერეული საკონტროლო კომისია (შსკ/JCC) –

( ) კონფლიქტში ჩართული მხარეების შემადგენლობით, რომლის ძირითადი ფუნქციაც უნდა ყოფილიყო მიღწეული შეთანხმებების შესრულების კონტროლი.

1992 წლის 12 ივლისს ქ. ვლადიკავკაზში გაიმართა შსკ-ის სხდომა, სადაც მიღებულ იქნა საკმაოდ მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებები, კერძოდ: დამტკიცდა შერეული ძალების დებულება; განისაზღვრა კონფლიქტის ზონა და უსაფრთხოების დერეფანი²⁸; გადაწყდა, რომ 14 ივლისიდან კონფლიქტის ზონაში დაიწყებოდა შერეული სამშვიდობო ძალების თანმიმდევრული განლაგება²⁹. შერეული სამშვიდობო ძალები, თავის მხრივ, შედგებოდა ქართული, რუსული და ოსური ბატალიონებისგან (ქართული მხარე ფაქტიურად მარტო აღმოჩნდა ორი სუბიექტის პირისპირ)³⁰. 12 ივლისის შეხვედრას წინ უძღოდა ქ. ვლადიკავკაზში გამართული 4 ივლისის შეხვედრა, სადაც, შერეული საკონტროლო კომისიის (შსკ) შექმნასთან ერთად, განისაზღვრა მისი შემადგენლობა და ფუნქციები³¹.

1993 წლის სექტემბერში, ქ. სოხუმის დაცემის შემდეგ, საქართველოს ხელისუფლების მთელი ყურადღება აფხაზეთის საკითხზე გადავიდა, რამაც ცხინვალის რეგიონის პრობლემატიკა ერთხანობა მეორე პლანზე გადაწია.

1995 წლის 24 აგვისტოს საქართველოს პარლამენტმა მიიღო საქართველოს ახალი კონსტიტუცია, რომლის თანახმადაც „საქართველო არის დამოუკიდებელი, ერთიანი და განუყოფელი სახელმწიფო, რაც დადასტურებულია 1991 წლის 31 მარტის ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე, მათ შორის აფხაზეთის ასსრ-ში და ყოფილ სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქში ჩატარებული რეფერენდუმებით და 1991 წლის 9 აპრილის საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტით“³². კონსტიტუციაში აღნიშნულია, რომ საქართველოს სახელმწიფოს ტერიტორია განსაზღვრულია 1991 წლის 21 დეკემბრის მდგომარეობით³³. საქართველოს ძირითად კანონში საერთოდ არ არის საუბარი ყოფილი სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის ტერიტორიის სტატუსზე (კონსტიტუციაში ნახსენებია მხოლოდ ორი ავტონომია: აფხაზეთი და აჭარა). თუმცა, კონსტიტუციის მე-2 მუხლის მესამე პუნქტი იუწყება,

²⁸ კონფლიქტის ზონად გამოცხადდა ტერიტორია ქ. ცხინვალის ცენტრიდან 15 კმ რადიუსით.

²⁹ . . . , 12 1992 .

³⁰ მომდევნო პერიოდში მოხდა სამშვიდობო ძალების სახელწოდებისა და შემადგენლობის შემდგომი დაკონკრეტება. კერძოდ, შერეული ძალების სახელწოდება შემოკლდა და ჩამოყალიბდა შემდგნაირად: შერეული ძალები მშვიდობის შესანარჩუნებლად – “ ასევე გადაწყდა, რომ შერეული ძალების შემადგენლობაში შევიდოდა ქართული, რუსული და ჩრდილოეთ ოსური ბატალიონები, რომელთაგან თითოეულისთვის განკუთვნილი კვოტა განისაზღვრა 500 სამხედრო მოსამსახურის ოდენობით.

³¹ . . . , 4 1992 .

³² საქართველოს კონსტიტუცია (1995 წლის 24 აგვისტო), თავი 1, მუხლი 1.

³³ საქართველოს კონსტიტუცია (1995 წლის 24 აგვისტო), თავი 1, მუხლი 2.

რომ „საქართველოს ტერიტორიული სახელმწიფოებრივი მოწყობა განისაზღვრება კონსტიტუციური კანონით უფლებამოსილებათა გამიჯვნის პრინციპის საფუძველზე ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე საქართველოს იურისდიქციის სრულად აღდგენის შემდეგ“³⁴. როგორც ჩანს, იმ პერიოდში ქართველი პარლამენტარების ვარაუდით, საქართველოს იურისდიქციის აღდგენა ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე არც თუ ისე შორეული პერსპექტივა იყო.

1997 წლის 4-5 მარტს მოსკოვში გაიმართა კონფლიქტის მონაწილე და შუამავალი მხარეების წარმომადგენელი დელეგაციების შეხვედრა. შეხვედრის საფუძველზე შეიქმნა სამდივნო, რომელიც გაუწევდა კოორდინირებასა და ორგანიზებას მომდევნო შეხვედრებს. გადაწყდა, რომ შემდგომი მუშაობა წარიმართებოდა პოლიტიკურ-სამართლებრივ საკითხებზე. რუსეთმა კონფლიქტში მონაწილე მხარეებს შესთავაზა, შემუშავებულიყო ე.წ. „შუალედური დოკუმენტი“, რომელიც დააფიქსირებდა კონფლიქტის მოგვარების ძირითად მიმართულებებსა და პრინციპებს (ამ ინიციატივას დაეთანხმა ეუთოს მისიაც).

1997 წლის 14 ნოემბერს ჯავაში გაიმართა ე. შევარდნაძისა და ლ. ჩიბიროვის მორიგი შეხვედრა, რომლის დროსაც, ძირითადად, განხილული იყო სოციალურ-ეკონომიკური საკითხები.

ე. შევარდნაძისა და ლ. ჩიბიროვის შემდგომი შეხვედრა გაიმართა 1998 წლის 20 ივნისს ქ. ბორჯომში (შეხვედრას ასევე ესწრებოდნენ ეუთოს, გაეროს ლტოლვილთა უმაღლესი კომისარიატის, რუსეთის ფედერაციისა და მასში შემავალი ჩრდილოეთ ოსეთის რესპუბლიკის წარმომადგენლები).

23 დეკემბრის თბილისის შეთანხმების ხელმოწერას წინ უსწრებდა მხარეთა სრულუფლებიან დელეგაციათა საქსპერტო ჯგუფების შეხვედრა ჯავაში (1999 წლის 10-11 სექტემბერი). ჯავის შეხვედრაზე განიხილეს მხოლოდ ის საკითხები, რომლებიც არ წარმოადგენდნენ დავის საგანს მხარეთა შორის. ეუთოს ძალისხმევით შედეგად გადაწყდა, რომ საქსპერტო ჯგუფების მორიგი შეხვედრა გამართულიყო აგვისტოში, კერძოდ ქ. ვენაში, სადაც უნდა განეხილათ „შუალედური დოკუმენტის“ მხარეთა შორის შეუთანხმებელი პოზიციები. ვენის შეხვედრის მოსამზადებელი შეკრება გაიმართა 2000 წლის 31 მაისს ჯავაში. თუმცა, არც ამ შეხვედრას გამოუღია რაიმე კონკრეტული შედეგი.

„შუალედური დოკუმენტი“, რომელსაც საბოლოო განხილვის ადგილის მიხედვით „ბადენის დოკუმენტი“ ეწოდა, პარაფირებულ იქნა მხარეთა წარმომადგენლების მიერ 2000 წლის 13 ივლისს (ექსპერტების დონეზე). ეს ფაქტი თამამად შეიძლება შეფასდეს, როგორც ყველაზე დიდი მიღწევა, ქართულ-ოსური დარეგულირების მთელი პერიოდის მანძილზე. ტექსტის ანალიზისას აშკარად ჩანს, რომ შეუთანხმებელი პოზიციების შეთანხმებაც მიღწევადი შეიძლება ყოფილიყო, თუ მხარეები გაიმოიხენდნენ კომპრომისისა და კონფლიქტის სამართლებრივ-პოლიტიკური მოგვარების სურვილს. სამწუხაროდ, „შუალედურ დოკუმენტზე“ („ბადენის დოკუმენტი“) მუშაობა მხოლოდ საქსპერტო ჯგუფების დონეზე ხდებოდა, ხოლო მისი უმაღლეს დონეზე განხილვა ვერ მოხერხდა. შესაბამისად, არც მისი შემდგომი ხელმოწერა მომხდარა.

სამწუხაროდ, ქართული მხარისა და საერთაშორისო თანამეგობრობის მცდელობებმა, რომლებიც მიმართული იყო კონფლიქტის სრულმასშტაბიანი დარეგულირებისკენ („სამხრეთ ოსეთის“ პოლიტიკური სტატუსის განსაზღვრის მიზნით, საქართველოს საერთაშორისოდ აღიარებულ საზღვრებში), საბოლოო ჯამში, ვერ გამოიღეს სასურველი შედეგი. ამის ნათელ დადასტურებას წარმოადგენდა 2001 წლის 8 აპრილი, როდესაც ცხინვალის დე-ფაქტო ხელისუფლების მიერ მიღებულ იქნა ე.წ. სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკის კონსტიტუცია (ძირითადი კანონი). კონსტიტუციის თანახმად: „სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკა არის სამხრეთ ოსეთის ხალხის თვითგამორკვევის შედეგად შექმნილი სუვერენული დემოკრატიული სახელმწიფო“ (მუხლი 1); „სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკა დამოუკიდებლად განსაზღვრავს თავის სახელმწიფოებრივ-სამართლებრივ სტატუსს, წყვეტს პოლიტიკური, ეკონომიკური, სოციალურ-კულტურული მშენებლობის საკითხებს“ (მუხლი 3); „სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკას აქვს თავისი მოქალაქეობა, ასევე დაშვებულია ორმაგი მოქალაქეობა“ (მუხლი 16).

³⁴ საქართველოს კონსტიტუცია (1995 წლის 24 აგვისტო), თავი 1, მუხლი 2.

2001 წლის 22-23 აპრილს ქ. ვლადიკავკაზში გაიმართა მხარეთა სრულფუფლებიან დელეგაციათა ექსპერტული ჯგუფების მე-5 შეხვედრა. შეხვედრის ოქმში „ბადენის დოკუმენტი“ მოხსენიებულიც კი არ არის. კონფლიქტის პოლიტიკური მოგვარების პროცესში აშკარა რეგრესია. „შუალედური დოკუმენტის“ შემდეგ, რომელიც შეიცავდა კონკრეტულ პოზიციებს კონკრეტული პოლიტიკური საკითხების მიმართ, უბრუნდებიან ისევ „ნდობის აღდგენის ზომებს“. წინა პლანზე კვლავ შერეული საკონტროლო კომისია ( ) გამოდის.

ლუდვიგ ჩიბიროვის სეპარატისტული რეჟიმი მიიჩნევდა, რომ 1990-1992 წლების ომის შედეგად „სამხრეთ ოსეთმა“ დამოუკიდებლობა მოიპოვა და მას საქართველოსთან მხოლოდ თანასწორი, კეთილშეზობლური ურთიერთობები უნდა ჰქონოდა. მიუხედავად ამისა, გარკვეულ ეტაპზე, ჩიბიროვი მზად იყო ეწარმოებინა დიალოგი საქართველოს ხელისუფლებასთან, კონფლიქტის სრულმასშტაბიანი მშვიდობიანი დარეგულირებისა და „სამხრეთ ოსეთის“ პოლიტიკური სტატუსის განსაზღვრის კონცეპტუალურ საკითხებთან დაკავშირებით. სწორედ ამ მიზეზის გამო, რუსეთსა და ცხინვალის რეგიონში მოქმედი რეაქციული ძალები ლუდვიგ ჩიბიროვს საქართველოსადმი ლოიალურობაში სდებდნენ ბრალს. სიტუაცია კიდევ უფრო დაიძაბა მას შემდეგ, რაც ჩიბიროვის მეტ-ნაკლებად „ზომიერი“ რეჟიმის ნაცვლად, თვითგამოცხადებული სამხრეთ ოსეთის სათავეში მოვიდნენ საქართველოსადმი უკიდურესად მტრულად განწყობილი ძალები „პრეზიდენტ“ ედუარდ კოკოითის ხელმძღვანელობით (2001 წლის დეკემბერი). ამ უკანასკნელმა აქტიურად დაიწყო ანტიქართული განწყობების დანერგვა. ამასთან, აცნობიერებს რა, რომ „სამხრეთ ოსეთის“ დამოუკიდებელი სახელმწიფოს არსებობა სრულიად უპერსპექტივოა, ედუარდ კოკოითი „სამხრეთ ოსეთის“ ჩრდილოეთ ოსეთის რესპუბლიკასთან (ე.ი. რუსეთის ფედერაციასთან) შეერთების სურვილს აფიქსირებს.

ცხინვალის დე-ფაქტო ლიდერები აცხადებენ, რომ სამხრეთელ ოსებს, ერთა თვითგამორკვევის პრინციპის შესაბამისად, უფლება აქვთ შექმნან დამოუკიდებელი სახელმწიფო. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ მსგავსი განცხადებები საერთაშორისო სამართლის სრულიად არასწორი ინტერპრეტაციის შედეგია. სამხრეთელი ოსები წარმოადგენენ არა „თავისუფლებისთვის მებრძოლ ერს“, არამედ საქართველოში მცხოვრებ ეთნიკურ უმცირესობას, რომელთა ისტორიული სამშობლოც ჩრდილოეთ კავკასიაშია. ამდენად, მათი მოთხოვნა, შექმნან ცალკე სახელმწიფო ან შეუერთდნენ რუსეთის ფედერაციას, სერიოზულ წინააღმდეგობაში მოდის, როგორც საქართველოს შიდა კანონმდებლობასთან, ისე საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებულ პრინციპებთან და ნორმებთან.

ქართულ-ოსური დაპირისპირების დინამიკა 2004-2008 წლებში („ვარდების რევოლუციის“ შემდეგ 2008 წლის აგვისტოს ჩათვლით). „ვარდების რევოლუციის“ შემდეგ, საქართველოს ახალმა ხელისუფლებამ დაიწყო აქტიური ნაბიჯების გადადგმა, ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე საქართველოს იურისდიქციის აღდგენის მიზნით. მას შემდეგ, რაც წარმატებით მოაგვარა აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკასთან დაკავშირებული პრობლემები, მ. სააკაშვილმა მთელი ძალისხმევა ცხინვალის რეგიონის საკითხის გადაწყვეტისკენ მიმართა. თუმცა, საქართველოს ახალი ხელისუფლების იმედები და მოლოდინები არ გამართლდა. 2004 წლის აგვისტოში ცხინვალის რეგიონში ქართულ-ოსური დაპირისპირების ესკალაცია მოხდა, რამაც სამხედრო კონფრონტაციის სახე მიიღო.

კონფლიქტის განახლების ძირითად მიზეზად ოფიციალური თბილისი ასახელებდა ერგნეთის ბაზრობის დახურვის ფაქტს, რასაც კონტრაბანდასთან ბრძოლის აუცილებლობით ხსნიდა. ერგნეთის ბაზრობის დახურვის შემდეგ მოხდა ქართული მხარის იძულებითი ჩართვა საბრძოლო მოქმედებებში იმ გაგებით, რომ ოსების მიერ ცხინვალის გზის გადაკეტვამ დღის წესრიგში დააყენა დიდი ლიახვის ხეობის ქართული სოფლების (თამარაშენი, პუტა, კეხვი, აჩაბეთი) უსაფრთხოების უზრუნველყოფისა და სურსათით მომარაგების საკითხი. სწორედ ამ პრობლემების გადაწყვეტის მიზნით, ქართულმა მხარემ დაიწყო შემოვლითი გზის გაყვანა და შემდგომში მისი დაცვა, რასაც საომარი მოქმედებები მოჰყვა.

2004 წლის 13-14 აგვისტოს ქ. ცხინვალში გაიმართა შერეული საკონტროლო კომისიის საგანგებო სხდომა, სადაც ხელი მოეწერა ოქმს ცეცხლის შეწყვეტის შესახებ. მიუხედავად ამისა, მხარეები მუდმივად ბრალს დებდნენ ერთმანეთს არსებული შეთანხმების დარღვევაში.

ცხინვალის რეგიონში სიტუაციის დღითიდღე გაუარესებასთან ერთად, საქართველოს ხელისუფლება სულ უფრო რწმუნდებოდა დარეგულირების პროცესში საერთაშორისო თანამეგობრობის აქტიური ჩართვის აუცილებლობაში.

კულმინაციას მიაღწია ანტიქართულმა ისტერიამ რუსეთის მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებშიც. სიტუაციის გამწვავებისა და ორივე მხრიდან მსხვერპლის რაოდენობის ზრდის გამო, 2004 წლის 13-14 აგვისტოს ქ. ცხინვალში გაიმართა შსკ-ის (JCC/) საგანგებო სხდომა, სადაც მიღებულ იქნა ოქმი ცეცხლის დაუყოვნებლივი შეწყვეტის შესახებ. მხარეებს ასევე დაევადათ, არაუგვიანეს ორი კვირის ვადაში გაეყვანათ კონფლიქტის ზონიდან ყველა შეიარაღებული შენაერთი, რომელიც იქ იმყოფებოდა შსკ-ის ან შერეული სამშვიდობო ძალების ( ) ნებართვის გარეშე.

შექმნილ რთულ ვითარებაში, საქართველოს პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა მიიღო ფორსმაჟორული გადაწყვეტილება, რომლის თანახმადაც 2004 წლის 19 აგვისტოს ქ. ცხინვალის მახლობლად ქართული შეიარაღებული ძალების მიერ დაკავებული სტრატეგიულად მნიშვნელოვანი სიმაღლეების კონტროლი შერეულ სამშვიდობო ძალებს გადაეცა³⁵.

2004 წლის 21 სექტემბერს გაერო-ს გენერალური ასამბლეის 59-ე სესიაზე საქართველოს პრეზიდენტმა ჩამოაყალიბა ძირითადი პრინციპები, რომლებიც განსაზღვრავდნენ ქართულ-ოსური კონფლიქტის მოწესრიგების თანმიმდევრულ პროცესს³⁶.

2005 წლის 26 იანვარს ქ. სტრასბურგში ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეაზე მიხეილ სააკაშვილმა მსოფლიო თანამეგობრობას ამცნო საქართველოს მთავრობის კომპლექსური სამშვიდობო ინიციატივის შესახებ, რომელიც მიზნად ისახავდა „სამხრეთ ოსეთის“ კონფლიქტის სრულმასშტაბიან დარეგულირებას³⁷. საყურადღებოა, რომ საქართველოს მთავრობის მიერ შემუშავებულ ამ გეგმაში, ცხინვალის რეგიონი მოხსენიებულია, როგორც „სამხრეთ ოსეთი“³⁸. ხსენებული ინიციატივის თანახმად: საქართველოს ხელისუფლება სამხრეთ ოსეთის მოსახლეობას სთავაზობდა, კონსტიტუციური კანონის საფუძველზე ფართო თვითმმართველობის მინიჭებას, მათ შორის ადგილობრივი ორგანოების სრულ არჩევითობას თავად მოსახლეობის მიერ; სამხრეთ ოსეთი წარმოადგენდა ავტონომიური სტატუსის მქონე საქართველოს ტერიტორიულ ერთეულს; უზრუნველყოფილი უნდა ყოფილიყო სამხრეთ ოსეთის წარმომადგენლობა საქართველოს ხელისუფლების ყველა შტოში; სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიაზე ოსურ ენას ენიჭებოდა ოფიციალური ენის სტატუსი სახელმწიფო ენასთან (ქართული) ერთად; საქართველოს მთავრობა უზრუნველყოფდა საქართველო-რუსეთის სახელმწიფო საზღვრის სამხრეთ ოსეთის მონაკვეთზე გამარტივებული სასაზღვრო რეჟიმის დადგენას ადგილობრივი მოსახლეობისთვის და ა.შ.

ზემოაღნიშნულის გარდა, საქართველოს მთავრობა იძლეოდა გარანტიას, რომ კონსტიტუციური კანონის ძალაში შესვლასთან ერთად, ამოქმედდებოდა 1990-1992 წლების კონფლიქტში დაზარალებული მოსახლეობის მიმართ ქონებრივი რესტიტუციის კანონი, ყველა დაზარალებულ ოჯახს მიეცემოდა ფულადი კომპენსაცია. მთავრობა მზად იყო განეხილა სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიაზე სპეციალური ეკონომიკური ზონის შექმნის საკითხი.

³⁵ მოგვიანებით, 2004 წლის 30 სექტემბერს-2 ოქტომბერს ქ. მოსკოვში გაიმართა შერეული საკონტროლო კომისიის სხდომა, სადაც მხარეები შეთანხმდნენ, რომ ქ. ცხინვალის ირგვლივ ქართველების მიერ გათავისუფლებულ სტრატეგიულ სიმაღლეებზე უნდა გაუქმებულიყო ყველა სამხედრო ტიპის სიმაგრეები, მაგრამ ოსურმა მხარემ ეს შეთანხმება არ შეასრულა. დღეის მდგომარეობით, ცხინვალის ირგვლივ არსებული ყველა სტრატეგიულად მნიშვნელოვანი სიმაღლე ოსებისა და რუსების საჯარისო ნაწილების მიერ კონტროლდება.

³⁶ გაერო-ს გენერალური ასამბლეის 59-ე სესიაზე მიხეილ სააკაშვილის სიტყვით გამოსვლის სრული ტექსტი განთავსებულია საქართველოს პრეზიდენტის ადმინისტრაციის ოფიციალურ ვებ-გვერდზე [\[http://www.president.gov.ge\]](http://www.president.gov.ge).

³⁷ ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეაზე მიხეილ სააკაშვილის სიტყვით გამოსვლის სრული ტექსტი განთავსებულია საქართველოს პრეზიდენტის ადმინისტრაციის ოფიციალურ ვებ-გვერდზე [\[http://www.president.gov.ge\]](http://www.president.gov.ge).

³⁸ საქართველოს მთავრობის აღნიშნული სამშვიდობო ინიციატივა დაუყოვნებლივ ითარგმნა ინგლისურ, ასევე ოსურ და რუსულ ენებზე, რის შემდეგაც ოფიციალური დოკუმენტის სახით გადაეცა, როგორც სამხრეთ ოსეთის დე-ფაქტო ხელისუფლებას, ისე რუსეთის ფედერაციას.

პრეზიდენტ სააკაშვილის მიერ ქ. სტრასბურგში წარმოდგენილი სამშვიდობო ინიციატივის მიხედვით, საქართველოს ხელისუფლების უფლებამოსილებაში რჩებოდა:

- ეროვნული უშიშროებისა და თავდაცვის საკითხები;
- შეიარაღებული ძალების კონტროლი (გარდამავალ 3 წლიან პერიოდში ხდებოდა ოსური ძალების ეტაპობრივი ინტეგრაცია საქართველოს ერთიან შეიარაღებულ ძალებში);
- საზღვრის დაცვა და საბაჟო პოლიტიკა;
- სახელმწიფო ფინანსები, ფულის მოჭრა და მიმოქცევა, აგრეთვე სახელმწიფო საგადასახადო პოლიტიკა;
- საგარეო პოლიტიკა (სამხრეთ ოსეთის ხელისუფლებას მიეცემოდა კანონით განსაზღვრული უფლებები საგარეო სავაჭრო ურთიერთობების საკითხებში);
- მოქალაქეობის საკითხები.³⁹

როგორც მოსალოდნელი იყო, სამხრეთ ოსეთის დე-ფაქტო ხელისუფლებამ უარყო საქართველოს მთავრობის ზემოხსენებული სამშვიდობო ინიციატივა და უარი თქვა მის განხილვაზეც კი. საქართველოს ხელისუფლებამ მხარდაჭერისთვის კვლავ საერთაშორისო თანამეგობრობას მიმართა. 2005 წლის 9-10 ივლისს ქ. ბათუმის მახლობლად (ჩაქეში), საქართველოს მთავრობის ინიციატივით ჩატარდა საერთაშორისო კონფერენცია, რომელიც მთლიანად მიეძღვნა ოფიციალური თბილისის ინიციატივებს, ქართულ-ოსური კონფლიქტის მშვიდობიან დარეგულირებასთან დაკავშირებით⁴⁰. ონფერენციაზე სიტყვით გამოვიდა საქართველოს პრეზიდენტი მიხეილ სააკაშვილი. სიტყვით გამოსვლისას, საქართველოს პრეზიდენტმა სერიოზული აქცენტები გააკეთა აღნიშნულ პრობლემატიკასთან დაკავშირებით, რომელთაგან შეგვიძლია გამოვყოთ რამდენიმე ძირითადი⁴¹:

- აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის სრული დამოუკიდებლობა გამორიცხებულია. მანამ, სანამ საქართველო არსებობს, ეს არასოდეს მოხდება. ყოველგვარი დიალოგი, რომელიც ტერიტორიის რაღაც ნაწილის მიერ დამოუკიდებლობის მიღებას დაეფუძნება, აპრიორშივე არის მიუღებელი;
- საქართველო მზად არის არა მხოლოდ მაქსიმალური ავტონომიების მინიჭებისთვის, არამედ მთელი ქვეყნის მასშტაბით ხელისუფლების მაქსიმალური გაყოფისთვისაც (იგულისხმება ცენტრალური მთავრობის დონეზე ხელისუფლების განაწილება);
- საქართველოში მცხოვრები კონკრეტული ჯგუფების იდენტურობისა და თვითმყოფადობის შესანარჩუნებლად, საქართველო მზად არის უზრუნველყოს საერთაშორისო პრაქტიკაში არსებული ყველაანაირი ლეგიტიმური გარანტია;
- საქართველოს ესაჭიროება საერთაშორისო თანამეგობრობის დახმარება იმისათვის, რათა სამხრეთ ოსეთის საკითხის საბოლოო გადაწყვეტის პროცესი დაიძრას და მისი ფორსირება მოხდეს;
- უნდა განახლდეს საქართველოს პრემიერ-მინისტრის შეხვედრები „სამხრეთ ოსეთის“ დე-ფაქტო ხელისუფლების ხელმძღვანელთან;
- საქართველოსთვის ძალიან მნიშვნელოვანია დიალოგი რუსეთთან, რათა მიღწეულ იქნას ურთიერთგაგება, როგორც ეს ბაზების საკითხთან დაკავშირებით მოხდა. საქართველოს რუსეთთან ყველა სადაო საკითხის მოხსნის სურვილი აქვს, სადაო საკითხი კი მხოლოდ ორი დარჩა – სამხრეთ ოსეთი და აფხაზეთი.

ჩაქეის კონფერენციაზე ქართულმა მხარემ წარმოადგინა საქართველოს მთავრობის მიერ მომზადებული კონფლიქტის მოგვარების ე.წ. „საგზაო რუკა“ (სტრატეგიული გეგმა). ეს დოკუმენტი, რომელიც პრეზიდენტის გაერო-ს გენერალურ ასამბლეაზე და ევროსაბჭოს საპარლამენტო ასამბლეაზე გაკეთებულ განცხადებებში დაფიქსირებული პოზიციების

³⁹ დავით პიპინაშვილი. სამხრეთ კავკასიის კონფლიქტები და რეგიონული სტაბილურობის პრობლემები. სადისერტაციო ნაშრომი. გვ. 109

⁴⁰ მოწვეულთა შორის იყვნენ სამხრეთ ოსეთის დე-ფაქტო ხელისუფლების წარმომადგენლებიც, თუმცა მათ უარი განაცხადეს კონფერენციაში მონაწილეობაზე.

⁴¹ ბათუმის საერთაშორისო კონფერენციაზე მიხეილ სააკაშვილის სიტყვით გამოსვლის სრული ტექსტი განთავსებულია საქართველოს პრეზიდენტის ადმინისტრაციის ოფიციალურ ვებ-გვერდზე [http://www.presidpress.gov.ge].

დეტალურ ჩამონათვალს წარმოადგენდა, ითვალისწინებდა კონკრეტულ წინადადებებს კონფლიქტის მოგვარების სხვადასხვა მიმართულებებით.

2007 წლის მთელი პერიოდის მანძილზე ცხინვალის რეგიონში მუდმივად ადგილი ჰქონდა სხვადასხვა სახის პროვოკაციებს, შეიარაღებულ თავდასხმებსა და ტერორისტულ აქტებს რეგიონის ქართული სოფლებისა და მოსახლეობის წინააღმდეგ, აგრეთვე რუსეთის სამხედრო თვითმფრინავების მიერ საქართველოს საჰაერო სივრცის დარღვევის ფაქტებს. 2008 წლის ივლისსა და აგვისტოს დასაწყისში ამ ყველაფერმა ბევრად უფრო საგანგაშო და მშვიდობისთვის ძალიან საშიში ხასიათი მიიღო. 7 აგვისტოს, რუსეთის ფედერაციის 58-ე რეგულარული არმიის 150-მდე ერთეულმა ჯავშანტექნიკამ, როკის გვირაბის გავლით, გადმოკვეთა საქართველო-რუსეთის სახელმწიფო საზღვარი და ქ. ცხინვალის მიმართულებით დაიძრა, რაც ფაქტიურად საქართველოს წინააღმდეგ ფართომასშტაბიანი სამხედრო ოპერაციის დაწყებას ნიშნავდა. კონფლიქტი აშკარად გასცდა ყოფილი სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის ადმინისტრაციულ საზღვრებს, მოიცვა ფაქტიურად მთელი საქართველო, რამაც საბოლოო ჯამში მიიღო ფართომასშტაბიანი ქართულ-რუსული სამხედრო კონფრონტაციის სახე (სამხედრო ავიაციის გამოყენებით).

კონფლიქტის მოგვარების პერსპექტივები:

ისევე როგორც აფხაზეთის შემთხვევაში, დღევანდელ ეტაპზე და უახლოეს მომავალში, როდესაც აფხაზეთსა და ე.წ. სამხრეთ ოსეთში არსებული რეჟიმები რუსეთის მარიონეტებად არიან გადაქცეულები, კონფლიქტის მოგვარება შეუზღებელია. თუმცა ქართულმა მხარემ უნდა დააფიქსიროს თავისი ხედვა გრძელვადიან პერსპექტივაში ცხინვალის რეგიონთან დაკავშირებით. კერძოდ ის, რომ აფხაზეთის მსგავსად ცხინვალის რეგიონს გააჩნდეს პოლიტიკური ავტონომია საქართველოს შემადგენლობაში რეგიონს უნდა ჰქონდეს უფლება შექმნას საკუთარი სიმბოლიკა-დროშა, გერბი;

სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური რესპუბლიკის სტატუსი უნდა განისაზღვროს საქართველოს კონსტიტუციური კანონით;

საქართველოს პარლამენტში უნდა განისაზღვროს შესაბამისი კვოტა ოსური დეპუტაციის წარმომადგენლებისათვის;

განისაზღვროს გარკვეული საგადასახადო შეღავათები ცხინვალის რეგიონისათვის;

ასევე უნდა დაინერგოს ოსურ სკოლებში ქართულის, ხოლო ქართულ სკოლებში ოსური ენის სწავლება.

ზემოაღნიშნულმა ერთობლივმა ქმედებებმა, აგრეთვე როგორც უკვე აღინიშნა საქართველოს ეკონომიკურმა განვითარებამ მომავალში უნდა გამოიწვიოს ცხინვალის რეჟიმის წარმომადგენლებისა და ამ რეჟიმის მიერ კონტროლირებად ტერიტორიაზე მცხოვრები მოსახლეობის დაინტერესება, რათა განახლდეს მოლაპარაკებები თბილისსა და ცხინვალს შორის სამხრეთ ოსეთის საბოლოო სტატუსის დასადგენად მისი ფართო ავტონომიური უფლებებით ერთიანი საქართველოს ფარგლებში.

აფხაზეთის კონფლიქტის სამართლებრივი ასპექტები

უძველესი აფხაზეთის ეთნიკური შემადგენლობა ყოველთვის ძალიან საკამათო თემა გახლდათ. ბერძენი ისტორიკოსების მიხედვით, ტერიტორია დასახლებული იყო სხვადასხვა ტომებით, მაგალითად აბაზები, აფშილები და სანიგები. ს ტომები არიან როგორც აფხაზების, ისე ქართველების წინაპრები. იუვედავად იმისა, რომ აფხაზეთის ეთნიკურ ბევრს კამათობენ, ყველა თანხმდება, რომ აფხაზეთი იყო კოლხეთის სამეფოს ნაწილი. ხოლო მთელი ისტორიის მანძილზე, აფხაზეთი იყო ქართული პოლიტიკური სივრცის ნაწილი.

რუსეთის იმპერიის მიერ 1810 წელს აფხაზეთის სამთავროს ოკუპაციისა და მოგვიანებით XIX საუკუნის 50-იან წლებში აფხაზეთის სამთავროს გაუქმების შემდეგ, დღევანდელი აფხაზეთის ტერიტორია ქუთაისის გუბერნიის შემადგენლობაში შედიოდა.

რაც შეეხება აფხაზეთის ავტონომიას ერთიანი საქართველოს ფარგლებში, როგორც უკვე აღინიშნა, ეს სტატუსი აფხაზეთს ჯერ კიდევ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის 1921 წ. კონსტიტუციით ჰქონდა მინიჭებული.

1921 წლის თებერვალში ბოლშევიკების მიერ საქართველოს დაპყრობისთანავე, რუსეთმა აფხაზეთი დამოუკიდებელ ერთეულად აღიარა, თუმცა 1921 წლის აფხაზეთის გარკვეული უფლებამოსილებები საქართველოს გადაეცა. ეტიც, სსრკ-ის 1924 წლის კონსტიტუციის მე-15 მუხლის მიხედვით აფხაზეთი აჭარასთან ერთად, სარგებლობდნენ ავტონომიური რესპუბლიკი და დამოუკიდებელი ერთეულების უფლებებით.

1925 წელს აფხაზეთმა მიიღო კონსტიტუცია, რომელიც იქცა აფხაზეთის დამოუკიდებლობის გამოცხადების საფუძვლად 1992 წელს.

საქართველოს საბჭოთა რუსეთის მიერ ოკუპაციის შემდეგ 1921 – დან 1931 წლამდე საბჭოთა კავშირის ტერიტორიულ-ადმინისტრაციულ მოწყობის საკითხებში ცვლილებებთან ერთად ხდებოდა აფხაზეთის სტატუსის გადასინჯვაც. კერძოდ, 1921 წ. 16 დეკემბერს იგი სახელშეკრულებო რესპუბლიკად გამოცხადდა, 1931 წ. 19 თებერვალს კი გაფორმდა ავტონომიურ რესპუბლიკად საქართველოს შემადგენლობაში.

სსრკ-ის 1936 და 1977 წლის კონსტიტუციების საფუძველზე, საბოლოოდ იქნა განსაზღვრული ავტონომიების სამართლებრივი მდგომარეობა. კერძოდ, ხსენებული კონსტიტუციების მიხედვით, ავტონომიური წარმონაქმნები წარმოადგენდნენ საბჭოთა კავშირის წევრი რესპუბლიკების განუყოფელ შემადგენელ ნაწილებს. ამასთან, აფხაზეთის ავტონომიური საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკა წარმოადგენდა ერთდერთ ავტონომიურ წარმონაქმნს ყოფილ საბჭოთა კავშირში, რომელსაც თავის კონსტიტუციაში გააჩნდა სპეციალური მუხლი სახელმწიფო ენის – აფხაზურის – შესახებ.

აფხაზეთში ფუნქციონირებდა 25 აფხაზური სკოლა, რომელთა რიცხვიც შემდგომში 73-მდე გაიზარდა (აფხაზური და შერეული სკოლები), სადაც აფხაზურ ენაზე განათლებას იღებდა 5000-მდე მოსწავლე. ქ. სოსუში ფუნქციონირებდა აფხაზეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, აფხაზეთის ეროვნული ტელევიზია (მაუწყებლობდა აფხაზურ ენაზე), აფხაზური დრამატული თეატრი, აფხაზეთის მხარეთმცოდნეობის სახელმწიფო მუზეუმი, აფხაზური ცეკვისა და სიმღერის ანსამბლები, მწერალთა და კომპოზიტორთა კავშირები და ა.შ. აფხაზურ ენაზე იბეჭდებოდა სხვადასხვა მხატვრული და ისტორიულ-ეთნოგრაფიული ლიტერატურა. ავტონომიური რესპუბლიკის მმართველობით და პარტიულ სტრუქტურებში აფხაზებს დომინირებული მდგომარეობა და, ქართველებთან შედარებით, უპირატესი პოზიციები ეკავათ. გარდა ამისა, 1990 წლამდე აფხაზები ასევე ფართოდ იყვნენ წარმოდგენილნი საქართველოს ცენტრალური ხელისუფლებისა და კომუნისტური პარტიის რიგებში. უფრო მეტიც, 1991 წელს, ზვიად გამსახურდიას ხელისუფლებაში მოსვლის შემდგომ, აფხაზებმა იმასაც მიაღწიეს, რომ მიღებულ იქნა კანონი, რომლის თანახმადაც აფხაზეთის 65 ადგილიან პარლამენტში აფხაზებს ეკუთვნოდათ – 28, ქართველებს – 26, ხოლო ყველა დანარჩენს კი – 11 ადგილი. ჩვენის აზრით, ეს არც თუ ისე სამართლიანი გადაწყვეტილება იყო, ვინაიდან ის არ ასახავდა და, პირიქით, უგულვებელყოფდა კიდევ ავტონომიურ რესპუბლიკაში არსებულ რეალურ დემოგრაფიულ სურათს. თუმცა, მეორეს მხრივ, საქართველოს ეროვნული ხელისუფლება წავიდა ამ კომპრომისზე (დაპირისპირების ეკსალაციის თავიდან აცილების მიზნით), რადგან ხსენებულ კანონში ჩადებული იყო მექანიზმი, რომლის მიხედვითაც, ქართული დეპუტაციის მხარდაჭერის გარეშე აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის პარლამენტს არ ჰყოფნიდა ქეორუმი დადგენილებათა მისაღებად.

საქართველოს საბჭოთა ხელისუფლების ლოიალური პოლიტიკის შედეგად კრემლის მიერ აღორძინებული აფხაზური ნაციონალ-სეპარატიზმი XX საუკუნის 90-იანი წლების დასაწყისისთვის მეტისმეტად აგრესიული გახდა. მას სათავეში ჩაუდგა საბჭოთა კავშირის სპეცსამსახურების მიერ შექმნილი რადიკალური ორგანიზაცია „აიდეოლოგია“, რომელიც თავის საქმიანობას ორი მიმართულებით აწარმოებდა. ერთის მხრივ, ის ახორციელებდა აფხაზეთის მოსახლეობის იდეოლოგიურ დამუშავებას, რათა შექმნილიყო სასურველი ფონი საქართველოდან აფხაზეთის გამოყოფისთვის, ხოლო მეორეს მხრივ, ჩრდილოეთ კავკასიელ თანამზრახველებთან და საბჭოეთის ცენტრთან მჭიდრო ურთიერთკავშირში, შეიარაღებულ ბოვეიკებს ამზადებდა. საბჭოთა კავშირის „კვბ“ აფხაზურ მოსახლეობაში ავრცელებდა აზრს, რომ აფხაზეთი მუდამ რუსეთის შემადგენელი ნაწილი იყო და იგი მას სტალინმა ჩამოაშორა, რაც, ბუნებრივია, არ შეესაბამება სინამდვილეს.

თვალნათლივ გააცნობიერეს რა, რომ არ არსებობს აფხაზეთის საქართველოდან გამოყოფის არანაირი სამართლებრივი მექანიზმი, სეპარატისტებმა გეზი შეიარაღებული კონფლიქტისკენ აიღეს, რომლის საბოლოო მიზანსაც წარმოადგენდა რეგიონში არსებული დემოგრაფიული სურათის შეცვლა და „უმცირესობის“ გადაქცევა „უმრავლესობად“, ქართველების განადგურებისა და მათი აფხაზეთიდან გამოდევნის ხარჯზე. სსრკ-ის დაშლის შემდგომ (1991 წლის დეკემბერი), ამ პროცესმა ახალი იმპულსი შეიძინა, რაც, საბოლოო ჯამში, გადაიზარდა ფართომასშტაბიან შეიარაღებულ დაპირისპირებაში. თუმცა, თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი საკმაოდ კატეგორიული და მკაცრია მსგავს შემთხვევებში. თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი არ ახდენს ისეთი მოქმედებების სანქცირებას, რომელთაც შეუძლიათ, თუნდაც ნაწილობრივ, საფრთხე შეუქმნან ამა თუ იმ ქვეყნის ტერიტორიულ მთლიანობასა და პოლიტიკურ ერთობას. ერთიანი სახელმწიფოდან გამოყოფა არ წარმოადგენს ერთა თვითგამორკვევის უფლების რეალიზაციის აუცილებელ ელემენტს. ნაციონალურ, ეთნიკურ, ენობრივ და რელიგიურ უმცირესობებს არ გააჩნიათ სახელმწიფოდან გამოყოფის უფლება.

„გაეროს პრაქტიკაში არსებული განმარტების თანახმად, რომელიც, თავის მხრივ, ეფუძნება 1970 წლის დეკლარაციას, ასევე 1993 წლის ვენის დეკლარაციასა და მოქმედებათა პროგრამას, სახელმწიფოდან გამოყოფა ნებადართულია შემდეგ შემთხვევებში:

- ა) თუ ეს შეეხება იმ ხალხების ტერიტორიებს, რომლებიც ექვემდებარება დეკოლონიზაციას (დღესდღეობით, ამ დებულებამ უკვე დაკარგა თავისი აქტუალობა, რადგან დეკოლონიზაციის პროცესი პრაქტიკულად დასრულებულია);
- ბ) თუ ეს გათვალისწინებულია მოცემული სახელმწიფოს კონსტიტუციაში (ან რაიმე სხვა კანონში);
- გ) თუ ტერიტორია, რომელიც დასახლებულია გარკვეული ხალხით, ანექსირებულ იქნა 1945 წლის შემდეგ;
- დ) თუ ხალხები ცხოვრობენ იმ სახელმწიფოში, რომელიც არ იცავს მათთან მიმართებაში თანასწორობისა და თვითგამორკვევის პრინციპს და არ უზრუნველყოფს მოსახლეობის ყველა ფენის წარმომადგენლობითობას (ყოველგვარი დისკრიმინაციის გარეშე) სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოებში⁴².

სამართლიანობისთვის უნდა აღინიშნოს, რომ თანამედროვე ქართულ-აფხაზურმა დაპირისპირებამ მწვავე ხასიათი მიიღო 1989 წლის 18 მარტიდან, როდესაც აფხაზურ სოფელ ლიხინში მიღებულ იქნა „აფხაზი ხალხის წარმომადგენლების დადგენილება“ და „მიმართვა მიხეილ გორბაჩოვისადმი“. ხსენებულ დოკუმენტებში საუბარია ეროვნებათშორისო ურთიერთობების გაჯანსაღების აუცილებლობაზე, „აფხაზეთისთვის პოლიტიკური, ეკონომიკური და კულტურული სუვერენიტეტის დაბრუნების გზით, ფედერაციის ლენინური იდეის ფარგლებში“⁴³. ხსენებულმა მოვლენებმა ოფიციალური თბილისისა და ქართული მოსახლეობის აღშფოთება გამოიწვიეს. საქართველოს, მათ შორის, აფხაზეთის ქალაქები, მასობრივი მიტინგებისა და დემონსტრაციების ტალღამ მოიცვა (ქართველების 12 ათასიანი მიტინგი გალში – 1989 წლის 25 მარტი; ასევე მიტინგები სოხუმში, ლესელიძესა და სხვა ქალაქებში).

1990 წლის აგვისტოში საქართველოს უმაღლესმა საბჭომ მიიღო კანონი არჩევნების შესახებ. კანონი შეიცავდა პუნქტს, რომელიც კრძალავდა რეგიონული პარტიების

⁴² „...“
3 (9). .., 2002. c. 152.
⁴³ .., 1995. c.115.

მონაწილეობას რესპუბლიკური პარლამენტის არჩევნებში. რუსი პოლიტოლოგის კ. გაჯიევის აზრით, აღნიშნული კანონის მიღების მთავარი მიზანი მდგომარეობდა იმაში, რომ არ დაეშვათ აფხაზეთის სახალხო ფორუმის „აიდგილარას“ კანდიდატების მოხვედრა ქვეყნის უმაღლეს საკანონმდებლო ორგანოში⁴⁴.

ამის საპასუხოდ, 1990 წლის 25 აგვისტოს აფხაზეთის ასსრ უზენაესმა საბჭომ მიიღო დადგენილება აფხაზეთის სახელმწიფოებრიობის დაცვის სამართლებრივი გარანტიების შესახებ. დადგენილებაში აღნიშნულია, რომ „...აფხაზეთის შესვლა საქართველოს სსრ-ში მოკლებულია სამართლებრივ საფუძვლებს; მაშასადამე, აფხაზეთის სახელმწიფოებრიობის კანონიერი ფორმაა აფხაზეთის ხალხების მიერ ნების თავისუფალი გამოვლენით შექმნილი და 1921 წლის 31 მარტს გამოცხადებული აფხაზეთის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკა“ (პუნქტი 3). ამავე დადგენილებით, აფხაზეთის ასსრ საბჭოთა კავშირის უზენაესი საბჭოს წინაშე სვამს საკითხს, 1921 წლის 31 მარტს გამოცხადებული აფხაზეთის სახელმწიფოებრივი სტატუსის აღდგენის შესახებ (პუნქტი 4).

1990 წლის 25 აგვისტოს აფხაზეთის ასსრ უზენაესმა საბჭომ, მიიღო დეკლარაცია (XI მოწვევის მე-10 სესიაზე) აფხაზეთის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის სახელმწიფო სუვერენიტეტის შესახებ. დეკლარაციის ძირითადი დებულებები მდგომარეობდა შემდეგში: „აფხაზეთის სსრ არის სუვერენული სოციალისტური სახელმწიფო, რომელიც შეიქმნა აფხაზი ერის თვითგამორკვევის ხელშეუვალი უფლების განხორციელების, თავისი ბედის განსაზღვრაში ხალხის ნების უზენაესობის საფუძველზე. აფხაზეთის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის სუვერენიტეტი ვრცელდება მის მიუღწეველ ტერიტორიაზე“ (პუნქტი 1); „სსრ კავშირისა და საქართველოს სსრ კანონების მოქმედება, რომლებიც არღვევენ აფხაზეთის სსრ სუვერენიტეტს და ეწინააღმდეგებიან მის უფლებებს, ჩერდება აფხაზეთის სსრ აღმასრულებელი და საკანონმდებლო ხელისუფლების ორგანოების მიერ“ (პუნქტი 7); „აფხაზეთის სსრ-ს შეუძლია გახსნას თავისი წარმომადგენლობები სსრ კავშირში, საბჭოთა რესპუბლიკებში, აგრეთვე საზღვარგარეთის ქვეყნებში“ (პუნქტი 10); „აფხაზეთის სსრ აწესებს აფხაზეთის მოქალაქეობას და ყველა მოქალაქეს აძლევს სსრკ მოქალაქეობის შენარჩუნების გარანტიას“ (პუნქტი 12); „დეკლარაცია არის აფხაზეთის სსრ ახალი კონსტიტუციის საფუძველი და განსაზღვრავს რესპუბლიკის პოზიციას სამოკავშირეო ხელშეკრულებისა და საქართველოს სსრ-თან ხელშეკრულების დადების დროს“ (პუნქტი 15). მეორე დღესვე (26 აგვისტო), საქართველოს სსრ უზენაესმა საბჭომ ბათილად და იურიდიული ძალის არმქონედ გამოაცხადა აფხაზეთის ასსრ უზენაესი საბჭოს 1990 წ. 25 აგვისტოს დეკლარაცია.

საქართველოს პირველ მრავალპარტიულ საპარლამენტო არჩევნებში (1990 წ. ოქტომბერი) ზვიად გამსახურდიას საარჩევნო ბლოკის („მრგვალი მაგიდა – თავისუფალი საქართველო“) გამარჯვების შემდეგ, აფხაზეთის ასსრ უზენაესმა საბჭომ აქტიურად დაიწყო თბილისისადმი დაუმორჩილებლობის პოლიტიკის გატარება. 1990 წ. დეკემბერში აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს თავმჯდომარედ არჩეულ იქნა ვლადისლავ არძინბა. იმავე სესიაზე მიღებულ იქნა გადაწყვეტილება, მომზადებულიყო კანონის პროექტი აფხაზეთის ახალი საპარლამენტო არჩევნების შესახებ.⁴⁵

1991 წლის 28 თებერვალს საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესმა საბჭომ მიიღო დადგენილება, რომლის თანახმადაც, საქართველოს მიუღწეველ ტერიტორიაზე იკრძალებოდა სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს მიერ 1991 წლის 17 მარტს დანიშნული საკავშირო რეფერენდუმის ჩატარება (პუნქტი 1). ამავე დადგენილებით, საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესმა საბჭომ მიიღო გადაწყვეტილება 1991 წლის 31 მარტს საქართველოში საყოველთაო რეფერენდუმის ჩატარების თაობაზე, საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის საკითხთან დაკავშირებით⁴⁶.

44

», 2001. c. 159.

45 დავით პიპინაშვილი. სამხრეთ კავკასიის კონფლიქტები და რეგიონული სტაბილურობის პრობლემები. სადისერტაციო ნაშრომი. გვ. 121-122

46 1991 წლის 31 მარტს საქართველოში გაიმართა რეფერენდუმი საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის თაობაზე. რეფერენდუმი ჩატარდა საქართველოს მიუღწეველ ტერიტორიაზე, მათ შორის აფხაზეთშიც. აფხაზეთის ასსრ-ის ტერიტორიაზე მონაწილეობა მიიღო ამომრჩეველთა 61.27%-მა. საქართველოს სახელმწიფოებრივ დამოუკიდებლობას ხმა მისცა 97.73%-მა, რაც ამომრჩეველთა საერთო რაოდენობის 59.84%-ს შეადგენდა. რეფერენდუმში მონაწილეთა მხოლოდ 1.37% გამოვიდა საქართველოს სახელმწიფოებრივი სუვერენიტეტის წინააღმდეგ. ამ რეფერენდუმის საფუძველზე, 1991 წლის 9 აპრილს, საქართველოს უზენაესი საბჭოს მიერ მიღებულ იქნა საქართველოს რესპუბლიკის სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტი.

აფხაზეთის ასსრ უზენაესმა საბჭომ, არ გაითვალისწინა რა საქართველოს უზენაესი საბჭოს 1991 წლის 28 თებერვლის დადგენილება, მონაწილეობა მიიღო 17 მარტს გამართულ სრულიად საკავშირო რეფერენდუმში, სსრ კავშირის შენარჩუნების თაობაზე (ავტონომიური რესპუბლიკის მოსახლეობის უმრავლესობას, ქართული მოსახლეობის ჩათვლით, ამ რეფერენდუმში მონაწილეობა არ მიუღია). ამის საპასუხოდ, 1991 წ. 22 მარტს საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმმა გამოსცა დადგენილება, რომლის თანახმადაც აფხაზეთის ასსრ ტერიტორიაზე, ქ. ცხინვალსა და ჯავის რაიონში 1991 წლის 17 მარტს გამართული სსრ კავშირის რეფერენდუმისა და №669 სოხუმის ტერიტორიულ საარჩევნო ოლქში ჩატარებული სსრ კავშირის სახალხო დეპუტატის არჩევნების შედეგები, ჩაითვალოს იურიდიული ძალის არმქონედ⁴⁷.

1991 წ. 2 ივლისს აფხაზეთის ასსრ უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმმა ვლადისლავ არძინბას მეთაურობით, მიიღო დადგენილება, რომლის თანახმადაც აფხაზეთის ტერიტორიაზე იურიდიული ძალის არმქონედ გამოცხადდა საქართველოს რესპუბლიკის კანონი „საქართველოს რესპუბლიკის შინაგანი ჯარის – ეროვნული გვარდიის შექმნის შესახებ“. ამასთან ერთად, 1991 წლის განმავლობაში, აფხაზეთის ასსრ უზენაესმა საბჭომ ზედიზედ მიიღო მთელი რიგი დოკუმენტებისა, რომლებიც სერიოზულ წინააღმდეგობაში მოდიოდნენ საქართველოს რესპუბლიკის იმდროინდელ კონსტიტუციასთან⁴⁸. ყოველივე ეს ოფიციალური თბილისის სამართლიან პროტესტს იწვევდა, რაც კიდევ უფრო ამწვავებდა ურთიერთობას ცენტრსა და რეგიონს შორის.

საქართველოში განხორციელებული სამხედრო გადატრიალების შედეგად (1991-1992 წლების დეკემბერ-იანვარი), ხელისუფლება ხელში ჩაიგდო სამხედრო საბჭომ, რომელმაც შემდგომში მთელი ძალაუფლება გადასცა ახალ ორგანოს – სახელმწიფო საბჭოს (სახელმწიფო საბჭოს სათავეში ჩაუდგა ედუარდ შევარდნაძე). 1992 წლის თებერვალში სამხედრო საბჭომ გააუქმა საქართველოს რესპუბლიკის მოქმედი კონსტიტუცია (იგულისხმება 1978 წლის კონსტიტუცია, 1990 წლის ცვლილებების გათვალისწინებით) და აღადგინა საქართველოს პირველი დემოკრატიული რესპუბლიკის 1921 წ. 21 თებერვლის კონსტიტუციის მოქმედება. ამით ისარგებლა აფხაზურმა მხარემ, რომელიც აცხადებდა რომ ამ კონსტიტუციაში არაფერი იყო ნათქვამი აფხაზეთის ავტონომიის შესახებ, რაც სიმართლეს არ შეესაბამებოდა. 1992 წ. 23 ივლისს ე.წ. აფხაზეთის სსრ უზენაესმა საბჭომ მიიღო კანონი, რომლის თანახმადაც აფხაზეთის საბჭოთა სოციალისტურ რესპუბლიკას ეწოდა „აფხაზეთის რესპუბლიკა“. იმავე დღეს ე.წ. აფხაზეთის რესპუბლიკის უზენაესმა საბჭომ მიიღო დადგენილება აფხაზეთის ასსრ 1978 წლის კონსტიტუციის მოქმედების შეწყვეტის შესახებ, რაც, ფაქტიურად, წარმოადგენდა აფხაზეთის საქართველოს შემადგენლობიდან გასვლის იურიდიული გაფორმების კიდევ ერთ მცდელობას. ხსენებულ დადგენილებაში წერია: „აფხაზეთის ასსრ სახელმწიფოებრივ-სამართლებრივი სტატუსი და მისი ურთიერთმიმართება საქართველოს სსრ-თან და სსრკ-თან განისაზღვრებოდა და რეგულირდებოდა აფხაზეთის ასსრ და საქართველოს 1978 წლის კონსტიტუციებით, აგრეთვე სსრკ 1977 წლის კონსტიტუციით ... 1992 წლის თებერვალში საქართველოს დროებითმა სამხედრო საბჭომ მიიღო გადაწყვეტილება საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის 1921 წლის კონსტიტუციაზე გადასვლის შესახებ, რომელშიც გათვალისწინებული არ იყო ისეთი სუბიექტი, როგორც არის აფხაზეთის ასსრ ... აფხაზეთის ასსრ 1978 წლის კონსტიტუცია მიღებულ იქნა საქართველოს 1978 წლის კონსტიტუციისა და სსრკ 1977 წლის კონსტიტუციის შესაბამისად. ამ უკანასკნელთა მოქმედების შეწყვეტის შემდეგ, აფხაზეთის ასსრ კონსტიტუციას გამოეცალა თავისი სამართლებრივი საფუძველი და აღარ შეესაბამება ამჟამად შექმნილ პოლიტიკურ და იურიდიულ რეალობას. ამრიგად, აფხაზეთ-საქართველოს ურთიერთმიმართებაში სამართლებრივი ვაკუუმი გაჩნდა. ამ მოუწესრიგებელი სამართლებრივი ვაკუუმის

⁴⁷ საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმის 1991 წლის 22 მარტის დადგენილება.

⁴⁸ აფხაზეთის რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმის 1991 წ. 27 სექტემბრის დადგენილება „აფხაზეთის სუვერენიტეტის ეკონომიკური საფუძვლების უზრუნველყოფის შესახებ“; აფხაზეთის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმის 1991 წ. 27 ნოემბრის დადგენილება „აფხაზეთში სამობილიზაციო რეზერვების მდგომარეობისა და ნამდვილ სამხედრო სამსახურში გაწვევის შესახებ“; აფხაზეთის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმის 1991 წ. 27 ნოემბრის დადგენილება „აფხაზეთის სახელმწიფო უშიშროების სამსახურის შექმნის შესახებ“; აფხაზეთის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმის 1991 წ. 29 დეკემბრის დადგენილება „აფხაზეთის ტერიტორიაზე სამხედრო ნაწილების, სასახლვრო და შინაგანი ჯარების, სამხედრო-სახლვრო ძალების დაწესებულებათა დისლოკაციისა და მათი ფუნქციონირების წესებში ცვლილებათა შეტანის შესახებ“.

დაძლევის მიზნით, აგრეთვე ხელმძღვანელობს რა აფხაზეთსა და საქართველოს შორის სახელმწიფოთაშორისო ურთიერთობის აღდგენისაკენ მისწრაფებით, აფხაზეთის უზენაესი საბჭო ადგენს: 1) მიხნეულ იქნას, რომ აფხაზეთის ასსრ 1978 წლის კონსტიტუციამ შეწყვიტა თავისი მოქმედება; 2) აფხაზეთის ახალი კონსტიტუციის მიღებამდე ამოქმედდეს აფხაზეთის სსრ 1925 წლის კონსტიტუცია ... საკონსტიტუციო კომისიამ დააჩქაროს აფხაზეთის ახალი კონსტიტუციის მოსამზადებელი სამუშაოები და 1992 წლის სექტემბერში წარუდგინოს იგი აფხაზეთის უზენაეს საბჭოს“.

როგორც უკვე აღინიშნა, კრემლის შორსმიმავალი მიზნების მიღწევის რეალურ საშუალებად დაისახა აფხაზეთში საომარი მოქმედებების პროვოცირება, რაც წარმატებით განხორციელდა კიდევ 1992 წელს. 1992 წ. 10 აგვისტოს საქართველოს რესპუბლიკის სახელმწიფო საბჭოს პრეზიდიუმმა მიიღო დადგენილება, რათა აფხაზეთში შესულიყო საქართველოს თავდაცვისა და შინაგან საქმეთა სამინისტროების გარკვეული სამხედრო კონტინგენტი, კონტროლის ქვეშ აეყვანა სარკინიგზო მაგისტრალი, აღეკვეთა იქ ყაჩაღობისა და ტვირთების გატაცების ფაქტები, ასევე განეიარაღებინა უკანონო შეიარაღებული ფორმირებები (საქართველოს რესპუბლიკის სახელმწიფო საბჭოს პრეზიდიუმის 1992 წ. 10 აგვისტოს დადგენილება „რკინიგზის ტრანსპორტზე საგანგებო წესების შემოღების თაობაზე“). აფხაზეთის რკინიგზის დაცვას გააჩნდა სტრატეგიული მნიშვნელობა, ვინაიდან იგი, საქართველოს ტერიტორიის გავლით, ერთმანეთთან აკავშირებდა რუსეთს და სომხეთს. მიუხედავად იმისა, რომ სახელმწიფო საბჭოს აღნიშნული გადაწყვეტილება წინასწარ იყო შეთანხმებული პირადად ვლადისლავ არძინბასთან, გალი-ოჩამჩი-რის ადმინისტრაციული საზღვრის გადაკვეთისას, აფხაზურმა მონოეთნიკურმა გვარდიამ საქართველოს საჯარისო ნაწილებს ცეცხლი გაუხსნა.

დაძაბულობამ კულმინაციას მიაღწია 1992 წლის 14 აგვისტოს, როცა სარკინიგზო მაგისტრალების უსაფრთხოების დაცვის მიზნით საქართველოს შეიარაღებული ძალები აფხაზურ მხარესთან შეთანხმებით შევიდნენ აფხაზეთის ტერიტორიაზე, მაგრამ იქ მათ წინააღმდეგობა გაუწიეს აფხაზური “გვარდიის” ნაწილებმა. საომარი მოქმედებები 1 წელს გაგრძელდა და რუსეთის იმპერიალისტური ძალებისა და ჩრდილოეთ კავკასიიდან ჩამოსული დაქირავებული ბოევიკების მხარდაჭერის, აგრეთვე აფხაზური მხარის მიერ ცეცხლის შეწყვეტის შესახებ ხელშეკრულებების სამჯერ დარღვევის შედეგად საომარი მოქმედებები 1993 წლის სექტემბერში ქართული ჯარის დამარცხებითა და აფხაზეთიდან ქართველების გამოდევნით დამთავრდა.

1994 წლის 13 იანვარს ქ. უნევაში, გაეროს ეგიდითა და ეუთოს წარმომადგენელთა მონაწილეობით, გაიმართა ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის სრულმასშტაბიანი მოწესრიგების შესახებ მოლაპარაკებების მეორე რაუნდი, რომლის დასრულების შემდეგ ხელი მოეწერა კომუნიკეს, რომლითაც, ფაქტიურად, ოფიციალურად დაფიქსირდა აფხაზეთის ომის შედეგები⁴⁹. მორიგ დოკუმენტს (ოთხმხრივ შეთანხმებას) ხელი მოეწერა 1994 წლის 4 აპრილს ქ. მოსკოვში (იმავე დღეს, მოსკოვში ასევე ხელი მოეწერა განცხადებას „ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის პოლიტიკური მოწესრიგების ღონისძიებების შესახებ“). ამ დოკუმენტის წყალობით, აფხაზეთში დაბრუნება არ უწერიათ იმ ქართველებს, რომლებიც იარაღით ხელში იბრძოდნენ აფხაზეთში საკუთარი ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობისთვის (მე-3 პუნქტის „გ“ ქვეპუნქტი)⁵⁰. ამავე დროს, დოკუმენტში არაფერია ნათქვამი იმ აფხაზებზე, ვინც ასევე იარაღით ხელში იბრძოდნენ საქართველოს სამთავრობო ჯარების წინააღმდეგ და საფრთხეს უქმნიდნენ ქვეყნის პოლიტიკურ ერთიანობას. 1994 წლის 14 მაისს ქ. მოსკოვში ქართული და აფხაზური მხარეების მიერ ხელმოწერილ იქნა შეთანხმება ცეცხლის შეწყვეტისა და ძალთა დაშორისშორების შესახებ (ამ შეთანხმებით განისაზღვრა უსაფრთხოებისა და შეზღუდული შეიარაღების ზონები)⁵¹.

⁴⁹ კომუნიკე უნევაში ქართველთა და აფხაზთა მოლაპარაკებების მეორე რაუნდის შესახებ - 13.01.1994.

⁵⁰ ოთხმხრივი შეთანხმება ლტოლვილთა და იძულებით ადგილნაცვალ პირთა ნებაყოფლობითი დაბრუნების შესახებ. ქ. მოსკოვი, 04.04.1994.

⁵¹ ამ დოკუმენტით, რომელსაც საქართველოს სახელით ხელი მოაწერა ჯაბა იოსელიანმა, ქართული და აფხაზური მხარეები, დსთ-ის სახელმწიფო მეთაურთა საბჭოს 1994 წლის 15 აპრილის განცხადების საფუძველზე, თხოვნით მიმართავენ სახელმწიფო მეთაურთა საბჭოს, მიიღოს გადაწყვეტილება ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის ზონაში კოლექტიური სამშვიდობო ძალების გამოყენების თაობაზე. ამავე შეთანხმებით, მხარეთა შეიარაღებული ძალების დაშორისშორების ერთ-ერთ პრინციპად დასახელდა კოდორის ხეობიდან საქართველოს საჯარისო ნაწილების გაყვანა მათი დისლოკაციის ადგილებში, აფხაზეთის ფარგლებს გარეთ. ასევე გადაწყდა, რომ კოდორის ხეობაში განხორციელდებოდა დსთ-ის სამშვიდობო ძალებისა და გაეროს საერთაშორისო მეთვალყურეთა რეგულარული პატრულირება.

შეთანხმება დაიდო გაეროს ეგიდით და რუსეთის მხარის ხელშეწყობით და ითვალისწინებდა კონფლიქტის ზონაში დსთ-ის სამშვიდობოების განლაგებას. გარდა ამისა, 15-16 მაისს მხარეებმა სპეციალური წერილებითაც მიმართეს დსთ-ის სახელმწიფო მეთაურთა საბჭოს თავმჯდომარეს, რუსეთის ფედერაციის პრეზიდენტს ბორის ელცინს, მიეღო გადაწყვეტილება კონფლიქტის ზონაში კოლექტიური სამშვიდობო ძალების გამოყენების თაობაზე, რომლებიც კონფლიქტის ზონაში 1994 წლის ივნისიდან განლაგდნენ.

1994 წლის 26 ნოემბერს აფხაზეთის დე-ფაქტო ხელისუფლებამ მიიღო „აფხაზეთის რესპუბლიკის კონსტიტუცია“, რომლის თანახმადაც: „აფხაზეთის რესპუბლიკა (აფხნი) არის სუვერენული, დემოკრატიული, სამართლებრივი სახელმწიფო, რომელიც ისტორიულად ჩამოყალიბდა ხალხთა თავისუფალი თვითგამორკვევის უფლებით“ (მუხლი 1); „აფხაზეთის რესპუბლიკა – საერთაშორისო სამართლის სუბიექტი – სხვა სახელმწიფოებთან შედის სახელმწიფოებო ურთიერთობებში“ (მუხლი 3); „აფხაზეთის რესპუბლიკის სახელმწიფო ენა არის აფხაზური. რუსული ენა აფხაზურის თანახმად აღიარებულია სახელმწიფო და სხვა დაწესებულებების ენად“ (მუხლი 6).

აფხაზი სეპარატისტები, ცდილობდნენ რა კონფლიქტის დარეგულირების პროცესში ხელმოწერილი დოკუმენტების ცალკეული მუხლების თავისებურ ინტერპრეტაციას, აცხადებდნენ, რომ საქართველომ აფხაზეთი პრაქტიკულად უკვე აღიარა როგორც დე-იურე დამოუკიდებელი რესპუბლიკა. ამის არგუმენტად მოჰყავდათ, მაგალითად, 1994 წ. 4 აპრილი, როდესაც ქ. მოსკოვში, გაეროს გენერალური მდივნის თანდასწრებით, ქართული და აფხაზური მხარეების, ასევე გაეროს, ეუთოსა და რუსეთის ფედერაციის წარმომადგენლების მიერ ხელი მოეწერა „განცხადებას ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის პოლიტიკური დარეგულირების ზომების შესახებ“. სეპარატისტების მტკიცებით, ამ დოკუმენტით, ფაქტიურად, დადასტურდა აფხაზეთსა და საქართველოს შორის სახელმწიფო-ებრივ-სამართლებრივი ურთიერთობების არარსებობა და ხაზი გაესვა იმ გარემოებას, რომ აფხაზეთი აღჭურვილია სუვერენული სახელმწიფოს თითქმის ყველა უფლებამოსილებით. ძნელია ექვი არ შევიტანოთ აფხაზი სეპარატისტების ამ არგუმენტაციაში. 1994 წლის მოსკოვის განცხადების მე-2 პუნქტი იწყება შემდეგი სიტყვებით: „მოლაპარაკება მიმდინარეობდა გაეროს უშიშროების საბჭოს რეზოლუციების შესაბამისად“. საყოველთაოდ ცნობილი ფაქტია, რომ გაეროს უშიშროების საბჭოს რეზოლუციებში ცალსახად არის დაფიქსირებული საქართველოს სუვერენიტეტისა და ტერიტორიული მთლიანობის ხელშეუხებლობის აუცილებლობა, რაც ავტომატურად გულისხმობს აფხაზეთის ყოფნას ოფიციალური თბილისის იურისდიქციის ქვეშ. რაც შეეხება საქართველოსა და აფხაზეთს შორის სახელმწიფო-ებრივ-სამართლებრივი ურთიერთობების „აღდგენას“, განცხადებაში დაფიქსირებულია, რომ სახელმწიფო-ებრივ-სამართლებრივი ურთიერთობები საჭიროებენ განახლებას, იმდენად, რამდენადაც ისინი შეწყვეტილ იქნა ომის შედეგად. სხვა სიტყვებით, „საქმე ეხება არა ამ ურთიერთობების თავიდან ჩამოყალიბებას, არამედ ურთიერთობების იმ ასპექტების აღდგენას, რომლებიც დროებით იქნა მოშლილი“. აფხაზეთი აღიარებულია, როგორც მხარე კონფლიქტში (ისევე, როგორც ქართული მხარე), რაც სრულებითაც არ ნიშნავს იმას, რომ აფხაზეთი ვინმეს მიერ უნდა აღქმულ იქნას, როგორც საერთაშორისო სამართლის სრულუფლებიანი სუბიექტი. დე-ფაქტო არსებული სიტუაცია, რაც საომარი მოქმედებების შედეგია, არ იძლევა იმის მტკიცების საბაბს, რომ აფხაზეთი დე-იურე დამოუკიდებელია საქართველოსგან.

აგრესიულმა სეპარატიზმმა შვა ეთნიკური წმენდის საზარელი პრაქტიკა აფხაზეთში, რაც გენოციდის ერთ-ერთ ფორმას წარმოადგენს. ამ სახის დანაშაულის ცნება და შინაარსი, თავის დროზე, განისაზღვრა ექსპერტთა სპეციალური კომისიის მიერ, რომელიც გაეროს უშიშროების საბჭოს 1992 წლის №780 რეზოლუციის საფუძველზე შეიქმნა და ყოფილ იუგოსლავიის რესპუბლიკაში არსებულ სიტუაციას ეხებოდა (კომისიამ მუშაობა დაასრულა 1994 წლის აპრილში).

აფხაზთა სეპარატისტების მიერ ქართული მოსახლეობის მიმართ განხორციელებული ეთნიკური წმენდის პოლიტიკა დაგმობილია 1994 წლის 6 დეკემბრის ეუთოს ბუდაპეშტის სამიტის დოკუმენტებში, სადაც მონაწილე ქვეყნებმა გამოთქვეს თავიანთი შეშფოთება აფხაზეთის ხელისუფალთა მიერ მიღებული ცალმხრივი გადაწყვეტილების გამო. მონაწილე ქვეყნებმა ასევე გამოთქვეს ღრმა შეშფოთება „ეთნიკური წმენდის“, უპირატესად ქართული მოსახლეობის თავიანთი საცხოვრებელი ადგილებიდან მასობრივი განდევნისა და უდანაშაულო მოქალაქეთა დიდი რაოდენობით დაღუპვის გამო.

ეუთოს ბუდაპეშტის შეხვედრის დოკუმენტებში დაფიქსირებულ დებულებებს მხარი დაუჭირა დსთ-ის სახელმწიფო მეთაურთა საბჭომ, რაც აისახა კიდევ დსთ-ის ალმა-ათის სამიტის მემორანდუმში „დსთ-ში მშვიდობისა და სტაბილურობის შენარჩუნების შესახებ“ (1995 წლის 10 თებერვალი). მემორანდუმის ტექსტში ასევე შეტანილ იქნა საქართველოს წინადადება *აგრესიული სეპარატიზმის* დაგმობის შესახებ. არანაკლებ მნიშვნელოვანი იყო 1995 წლის 26 მაისს ქ. მინსკში გაკეთებული დსთ-ის პრეზიდენტების განცხადება. ხსენებული დოკუმენტები ერთმნიშვნელოვნად უჭერენ მხარს აფხაზეთის პოლიტიკური სტატუსის განსაზღვრას ერთიანი საქართველოს შემადგენლობაში. იგივე პოზიცია დაფიქსირდა დსთ-ის 1996 წლის 19 იანვრის მოსკოვის სამიტზე. უფრო მეტიც, 19 იანვრის გადაწყვეტილებით, დსთ-ის სახელმწიფოებმა იკისრეს ვალდებულება, საქართველოს ცენტრალური ხელისუფლების თანხმობის გარეშე, არ განეხორციელებინათ რაიმე სახის სავაჭრო-ეკონომიკური, ფინანსური, სატრანსპორტო ან სხვა სახის ოპერაციები აფხაზეთის მხარის ხელისუფლებასთან, ასევე არ დაემყარებინათ ოფიციალური კონტაქტები აფხაზეთის ტერიტორიაზე მოქმედ სტრუქტურებთან და თანამდებობის პირებთან (პუნქტი 6).

არანაკლებ შედეგიანი იყო 1996 წლის 3 დეკემბრის ეუთოს უმაღლესი დონის ლისაბონის შეხვედრა (სამიტი). ეუთოს ლისაბონის სამიტის დეკლარაციაში არა მარტო დაგმობილია ეთნიკური წმენდა, არამედ კონკრეტულად არის განსაზღვრული თუ რა იგულისხმება ამაში: „...ჩვენ ვგმობთ აფხაზეთში „ეთნიკურ წმენდას“, რასაც მოჰყვა ძირითადად ქართველი მოსახლეობის მასობრივი განადგურება და იძულებითი განდევნა. სეპარატისტების დესტრუქციული აქტები, კერძოდ ლტოლვილებისა და ადგილნაცვალ პირთა დაბრუნებისათვის ხელის შეშლა და გადაწყვეტილება გაიმართოს არჩევნები აფხაზეთსა და ცხინვალის რეგიონში („სამხრეთ ოსეთში“) ძირს უთხრის პოზიტიურ მცდელობას ამ კონფლიქტების პოლიტიკური მოწესრიგების მიზნით...“. გაეროს უშიშროების საბჭომ დაადასტურა ეს დასკვნები თავის რეზოლუციებში, სადაც არაერთხელ არის მინიშნება ეუთოს ბუდაპეშტისა და ლისაბონის სამიტების შედეგებზე.

ქართული მოსახლეობის მორიგი „ეთნიკური წმენდა“ განხორციელდა 1998 წლის მაისში აფხაზეთის გალის რაიონში, რის შედეგადაც 49 ათასამდე საკუთარ სახლებში სპონტანურად დაბრუნებული მშვიდობიანი მცხოვრები ხელმეორედ იქცა დევნილად. გალის ტრაგიკული მოვლენების შემდეგ, დსთ-ის სამშვიდობოთა უმოქმედობით აღშფოთებულმა საქართველოს მთავრობამ, დააყენა მოთხოვნა სამშვიდობოთა მანდატის გაფართოვების შესახებ. ოფიციალურმა თბილისმა ასევე განაცხადა, რომ, თუ რუსეთი არ დათანხმდებოდა სამშვიდობოთა მანდატის გაფართოვებას, მაშინ საქართველო მოითხოვდა მათ ჩანაცვლებას ახალი მრავალეროვნული სამშვიდობო ძალებით.

1999 წელს, მას შემდეგ, რაც პრეზიდენტმა ელცინმა პრემიერ-მინისტრის თანამდებობაზე დანიშნა ვლადიმერ პუტინი, ურთიერთობები საქართველოსა და რუსეთს შორის კიდევ უფრო დაიძაბა. ამ პროცესს თან ახლდა რუსეთის პოლიტიკის ტრანსფორმაცია აფხაზეთის საკითხის მიმართ. შეზღუდული კონტაქტების სამწლიანი პერიოდის შემდეგ (1996-1999), რუსეთმა ხელახლა დაიწყო მჭიდრო კავშირ-ურთიერთობების გააქტიურება სეპარატისტულ აფხაზეთთან⁵². პუტინმა, ფაქტიურად, მხარი დაუჭირა აფხაზეთის საპრეზიდენტო არჩევნებს და რეფერენდუმს, რასაც შემდგომში აფხაზეთის მხრიდან დამოუკიდებლობის გამოცხადება მოჰყვა (1999 წლის ოქტომბერი). თუმცა, სამართლიანობისთვის უნდა აღინიშნოს, რომ, ოფიციალურ დონეზე, რუსეთს არ უღიარებია 1999 წლის რეფერენდუმის შედეგები და უარი არ უთქვამს საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის პრინციპის პატივისცემაზე. 2000 წლის დეკემბერში, გამოხატა რა შეშფოთება პანკისის ხეობაში ვითომ და ჩეჩენი „ბოვეიკების“ არსებობის გამო, რუსეთმა შემოიღო სავიზო რეჟიმი საქართველოსთან, ხოლო აფხაზეთისა და „სამხრეთ ოსეთის“ რეგიონებთან კი შეინარჩუნა ე.წ. საზღვრის გადაკვეთის გამარტივებული პროცედურები (ფაქტიურად უვიზო რეჟიმი).

აფხაზეთის კონფლიქტის დარეგულირების პროცესში გაერო (UN) და მისი უშიშროების საბჭო ჩართულია 1992 წლიდან (საქართველოს ხელისუფლების თხოვნის საფუძველზე). 1993 წელს საქართველოში გაეროს დამკვირვებელთა მისიამ (UNOMIG) შეიმუშავა სამშვიდობო მოლაპარაკებათა კომპლექსური მრავალმხრივი მექანიზმი, რომელიც

⁵² 1999 წელს რუსეთმა გახსნა საზღვარი აფხაზეთთან და ამით დაარღვია დსთ-ის სახელმწიფო მეთაურთა საბჭოს 1996 წლის 19 იანვრის გადაწყვეტილება.

პირობითად ცნობილია „ქენევის პროცესის“ სახელით⁵³. ქენევის პროცესი მიმდინარეობდა გაეროს ვედიტო, ხოლო რუსეთი კი გვევლინებოდა, როგორც „ხელშემწყობი მხარე“ (ეს საკმაოდ გაურკვეველი სტატუსი იყო, რაც ალბათ გულისხმობდა იმას, რომ რუსეთს ხელი უნდა შეეწყო კონფლიქტის სრულმასშტაბიანი დარეგულირებისთვის). 1998 წლიდან ქენევის პროცესს ოფიციალურად მიუერთდა გაეროს გენერალურ მდივანთან არსებული „საქართველოს მეგობართა ჯგუფი“ (აშშ, დიდი ბრიტანეთი, გერმანია, საფრანგეთი, რუსეთი), რომელიც, ეუთოს მსგავსად, სარგებლობს დამკვირვებლის სტატუსით. ქენევის პროცესის დღის წესრიგი მოიცავდა საკითხთა ფართო სპექტრს (პოლიტიკური, ეკონომიკური და ჰუმანიტარული სფეროების მიხედვით), უსაფრთხოების საკითხების ჩათვლით.

1996 წლიდან გაეროს უშიშროების საბჭოს რეზოლუციებში ჩნდება ფორმულა, საქართველოს სახელმწიფოს შემადგენლობაში აფხაზეთის პოლიტიკური სტატუსის განსაზღვრის აუცილებლობის შესახებ⁵⁴. ამ პოზიციას მხარი დაუჭირეს და მიუერთდნენ ეუთო, ევროპის საბჭო, დსთ. 1997 წელს ქენევის პროცესის ფარგლებში შეიქმნა შედარებით უფრო რთული მექანიზმი, რომელშიც მონაწილეობს „საკოორდინაციო საბჭო“ და მისი სამი სამუშაო ჯგუფი კონკრეტული მიმართულებების მიხედვით (მის ძირითად ამოცანებში შედის: საომარი მოქმედებების არგანახლება; ლტოლვილთა და იძულებით გადაადგილებულ პირთა დაბრუნება; ეკონომიკური საკითხები). ამასთან ერთად, არაფორმალური ხასიათის ორმხრივი კონტაქტების გამყარების მიზნით, გაერომ ორგანიზება გაუკეთა სპეციალურ ფორუმს ნობელის ადღენის ზომების შესახებ.

შეგარდნადის ხელისუფლება ერთხანობა შეეცადა, რათა მიეღო დასავლეთის მხარდაჭერა აფხაზეთის საკითხში, ე.წ. „ბოსნიის მოდელის“ გამოყენების მიზნით (იგულისხმებოდა საერთაშორისო თანამეგობრობის მხრიდან კონსტიტუციური შეთანხმების იძულებით თავსმოხვევა, როგორც ეს მოხდა ბოსნიაში 1995 წელს). მოგვიანებით, როდესაც 1999 წელს ნატო-ს ბლოკმა განახორციელა საჰაერო დარტყმების მთელი სერია ბელგრადის (იუგოსლავია) წინააღმდეგ, კოსოვოს კრიზისის პერიოდში, საქართველოს უმაღლეს სახელისუფლებო ეშელონებში საკმაოდ პოპულარობით სარგებლობდა მოსაზრება, რომელიც ითვალისწინებდა ე.წ. „კოსოვოს მოდელის“ საქართველოში გადმოტანას, აფხაზეთში განხორციელებული ქართული მოსახლეობის „ეთნიკური წმენდის“ საფუძველზე (იგულისხმებოდა: ნატო-ს ბლოკის სამხედრო ოპერაცია, როგორც ეს მოხდა იუგოსლავიაში კოსოვოს გამო)⁵⁵. თუმცა, ოფიციალურმა ვაშინგტონმა საქართველოს ხელისუფლებას ნათლად განუმარტა, რომ სამხრეთ კავკასიაში „კოსოვოს სცენარის“ გამეორება არ მოხდებოდა (ასეთ შემთხვევაში, დასავლეთს მოუწევდა პირდაპირ კონფრონტაციაში შესვლა რუსეთთან).

1993 წლიდან მოყოლებული დღემდე, აფხაზეთის საკითხთან დაკავშირებით გაეროს უშიშროების საბჭოს მიერ მიღებულია 40-ზე მეტი რეზოლუცია⁵⁶. აღსანიშნავია, რომ პრაქტიკულად ყველა რეზოლუციაში გამოხატულია მხარდაჭერა ისეთი საკითხების მიმართ, როგორებიცაა საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის პრინციპის პატივისცემა, მშობლიურ კერებში ლტოლვილთა და ადგილნაცვალ პირთა უპირობო და ღირსეული დაბრუნება, კონფლიქტის მეშვეობით მიღწეული დემოგრაფიული ცვლილებების მიუღებლობა, აფხაზეთის სეპარატისტული ხელისუფლების მიერ ჩატარებული ე.წ. არჩევნების არალეგიტიმურად და უკანონოდ გამოცხადება და სხვა.

გაეროს უშიშროების საბჭოს რეზოლუციების აბსოლუტური უმრავლესობა ერთმნიშვნელოვნად უჭერს მხარს აფხაზეთის პოლიტიკური სტატუსის განსაზღვრას საქართველოს შემადგენლობაში, რაც საქართველოს სუვერენიტეტისა და ტერიტორიული მთლიანობის მხარდაჭერას გულისხმობს. გაეროს უშიშროების საბჭოს 1999 წ. 30 ივლისის

1255 რეზოლუციაში იწყება საუბარი თბილისსა და სოხუმს შორის კონსტიტუციურ უფლებამოსილებათა გადანაწილების თაობაზე, ანუ ხდება კონსტიტუციური უფლებამოსილებების გამიჯვნის პროცესში გაეროს უშუალო და წარმმართველი როლის გამოკვეთა. მნიშვნელოვანი იყო 2001 წლის აპრილში გამართული უშიშროების საბჭოს სპეციალური სხდომა, სადაც აფხაზეთის პოლიტიკურ სტატუსთან დაკავშირებული პრობ-

⁵³ მოლაპარაკებათა პირველი რაუნდი გაიმართა ქ. ქენევაში, 1993 წლის ნოემბერ-დეკემბერში.

⁵⁴ , 1065, (12 1996).

⁵⁵ კოსოვოში სერბებმა განახორციელეს ალბანური მოსახლეობის „ეთნიკური წმენდა“.

⁵⁶ 2008 წლის მდგომარეობით.

ლემები განიხილეს. აღნიშნულ სხდომაზე კიდევ ერთხელ დადასტურდა, რომ თბილისსა და სოხუმს შორის კონსტიტუციურ უფლებამოსილებათა გამმიჯვრეულ დოკუმენტთან დაკავშირებით, მეგობართა ჯგუფში კონსენსუსის მიღწევა და მხარეთათვის დოკუმენტის დროული გადაცემა სამშვიდობო პროცესის უმთავრეს საკითხს წარმოადგენდა. სამწუხაროდ, აფხაზურმა მხარემ იმთავითვე უარი თქვა ამ დოკუმენტის (ე.წ. „ბოდენის დოკუმენტი“) განხილვაზე⁵⁷.

1999 წლის 12 ოქტომბერს აფხაზეთის სეპარატისტულმა ხელისუფლებამ, რუსეთის წახალისებითა და მხარდაჭერით, მიიღო „აფხაზეთის რესპუბლიკის სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აქტი“. ხსენებულ დოკუმენტში აღნიშნულია, რომ აფხაზთა და ქართველთა 1992-1993 წლების ომს მოჰყვა აფხაზეთის დე-იურე და დე-ფაქტო დამოუკიდებლობა.⁵⁸

იმ ვითარების ფონზე, როდესაც გაეროს ეგიდით მიმდინარე აფხაზეთის კონფლიქტის პოლიტიკური დარეგულირების პროცესი ფაქტიურად ჩიხში შევიდა (აფხაზური მხარის უარის გამო, განეხილა „ბოდენის დოკუმენტი“), რუსეთმა კიდევ უფრო გაააქტიურა თავისი კონტაქტები სეპარატისტულ აფხაზეთთან. 2002 წლის აპრილში, რუსეთის პარლამენტის მიერ მოქალაქეობის შესახებ ახალი კანონის მიღების შემდეგ, რუსეთმა (კრასნოდარის მხარის ადმინისტრაციამ) დაიწყო აფხაზეთში მცხოვრები მოსახლეობის მასიური პასპორტიზაციის პროცესი და მათთვის რუსეთის მოქალაქეობის მინიჭება.

2003 წ. 6-7 მარტს ქ. სოჭში გაიმართა საქართველოს პრეზიდენტის ე. შევარდნაძისა და რუსეთის პრეზიდენტის ვ. პუტინის შეხვედრა, რომელსაც ასევე ესწრებოდა აფხაზეთის არაღიარებული რესპუბლიკის დე-ფაქტო ხელისუფლების წარმომადგენელი გ. გაგულია. შეხვედრის დასრულების შემდგომ, საქართველოსა და რუსეთის პრეზიდენტებმა ხელი მოაწერეს შემაჯამებელ განცხადებას, რომლის თანახმადაც უნდა მომხდარიყო: აფხაზეთში, პირველ რიგში კი გალის რაიონში ლტოლვილთა და იძულებით ადგილნაცვალ პირთა დაბრუნება; „სოჭი-თბილისის“ გამჭოლი სარკინიგზო კავშირის ამოქმედება; „ენგურჰესის“ კასკადის მოდერნიზაცია და მდ. ენგურის ზედა წელში სხვა ჰიდროტექნიკური ობიექტების მშენებლობა. განცხადებაში ცალსახად დაფიქსირდა, რომ „სოჭი-თბილისის“ რკინიგზის ამოქმედება უნდა მომხდარიყო დევნილების აფხაზეთში (გალის რაიონში) დაბრუნების პროცესის პარალელურად (სინქრონულად). პრეზიდენტების გადაწყვეტილებით, შეიქმნა ორმხრივი სამუშაო ჯგუფები, რომლებსაც, შესაბამისად, უნდა ემუშავათ უსაფრთხოების, დევნილებისა და ეკონომიკის საკითხებზე.

ელუარდ შევარდნაძე ასევე დათანხმდა აფხაზეთში დსთ-ის სამშვიდობო ძალებისთვის ( ) მანდატის უვადო გაგრძელებაზე იმ პერიოდამდე, სანამ კონფლიქტის რომელიმე მხარე, კერძოდ ქართული ან აფხაზური მხარე, არ გააუქმებდა თავის თანხმობას⁵⁹. აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით, მიღებულ იქნა დსთ-ის სახელმწიფო მეთაურთა საბჭოს შესაბამისი გადაწყვეტილებაც „აფხაზეთში, საქართველო კონფლიქტის ზონაში მშვიდობის შენარჩუნების კოლექტიური ძალების ყოფნისა და კონფლიქტის შემდგომი დარეგულირების ზომების შესახებ“ (პუნქტი 1)⁶⁰. ამ დოკუმენტს საქართველომ ხელი მოაწერა 2003 წლის 7 აგვისტოს, ხოლო რუსეთმა – 15 აგვისტოს⁶¹. თუმცა, მანდატის შეწყვეტის ზუსტი პროცედურა კვლავ საკამათო დარჩა. იმ შემთხვევაშიც კი, თუ ქართული მხარე მოითხოვდა სამშვიდობოთა მანდატის გაუქმებას, აფხაზურ და რუსულ მხარეებს

⁵⁷ 2002 წლის ივლისში გაეროს გენერალური მდივნის სპეციალურმა წარმომადგენელმა საქართველოში დიტერ ბოდენმა ოფიციალურად გამოაქვეყნა თავისი მოსხენება სახელწოდებით „თბილისსა და სოხუმს შორის კომპეტენციათა გამიჯვრის ძირითადი პრინციპები“ (ე.წ. „ბოდენის დოკუმენტი“). ამ დოკუმენტის მთავარი არსი მდგომარეობდა იმაში, რომ აფხაზეთს უნდა მიეღო ყველაზე ფართო ავტონომიის სტატუსი საქართველოს შემადგენლობაში.

⁵⁸ დავით პიპინაშვილი. სამხრეთ კავკასიის კონფლიქტები და რეგიონული სტაბილურობის პრობლემები. სადისერტაციო ნაშრომი. გვ. 132

⁵⁹ მანამდე მოქმედი პროცედურის მიხედვით, აფხაზეთში დსთ-ის კოლექტიური სამშვიდობო ძალების მანდატის გაგრძელება ხდებოდა ყოველ წელიწადში ორჯერ (ექვსთვიანი პერიოდებით).

⁶⁰

⁶¹ დსთ-ის ხსენებული გადაწყვეტილება, თავისი ფორმით და შინაარსით, წარმოადგენს საერთაშორისო ხელშეკრულებას, რომელიც დღესაც ძალაშია და შემდგომშიაც დარჩება ძალაში იმისდა მიუხედავად, მომავალში იქნება საქართველო დსთ-ში თუ არა. მას შემდეგ რაც საქართველომ მიიღო გადაწყვეტილება დსთ-ის 2003 წლის გადაწყვეტილების შეწყვეტის შესახებ, რაც ოფიციალურად აცნობა კიდევ დეპოზიტარს, კოლექტიური სამშვიდობო ძალების მანდატი აფხაზეთში ავტომატურად უნდა შეწყდეს.

შესაძლოა განაცხადებინათ, რომ საბოლოო გადაწყვეტილება ამ საკითხზე უნდა მიეღო დსთ-ის სახელმწიფო მეთაურთა საბჭოს ( ).

2003 წელს საგრძნობლად იმატა სავაჭრო-ეკონომიკურმა აქტიურობამ რუსეთსა და აფხაზეთის თვითგამოცხადებულ რესპუბლიკას შორის. რეკორდულ მანევრებელს მიაღწია აფხაზეთში რუსი ტურისტების რიცხვმაც (ევროკომისიის მოხსენებას თუ დავეყრდნობით, 2003 წელს ეს მანევრებელი 300 ათასს აღწევდა), რასაც ოფიციალური თბილისის მხრიდან რუსეთის მისამართით ბრალდებებისა და პროტესტების მორიგი ტალღა მოჰყვა. 2003 წ. 16 ივლისს საქართველოს პარლამენტმა მიიღო დადგენილება, რომლითაც დაავალა საქართველოს მთავრობას, მიემართა გაეროს უშიშროების საბჭოსთვის აფხაზეთში გაეროს წესდების მე-7 თავის ამოქმედების მიზნით. ამავე დადგენილებით, საქართველოს მთავრობას დაევალება, გადაეღოს შესაბამისი ნაბიჯები კონფლიქტის ზონაში მიმდინარე დსთ-ის სამშვიდობო ოპერაციის ფორმატის შეცვლის მიზნით და მოემზადებინა ამ ფორმატის ტრანსფორმაციისა და ინტერნაციონალიზაციის წინადადებები. მიუხედავად ამისა, საქართველოს მთავრობამ, გააცნობიერა რა პარლამენტის დადგენილების რეალიზაციის უპერსპექტიობა (გაერო ამაზე არ დათანხმდებოდა), ფაქტიურად უარი განაცხადა მის შესრულებაზე.

2003 წლის ნოემბრის ბოლოს, „ვარდების რევოლუციის“ შემდგომ, საქართველოს ახალმა ხელისუფლებამ მკაცრად გააკრიტიკა ოფიციალური მოსკოვი იმის გამო, რომ რუსეთის საგარეო საქმეთა სამინისტრომ ქ. მოსკოვში მიიწვია აფხაზეთისა და ე.წ. სამხრეთ ოსეთის დე-ფაქტო ლიდერები, ასევე აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მაშინდელი ხელმძღვანელი ასლან აბაშიძე.

აფხაზეთის ირგვლივ სიტუაცია დაიძაბა 2004 წლის აგვისტოშიც, როდესაც საქართველოს პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა მკაცრად გააკრიტიკა რუსეთი აფხაზეთთან მჭიდრო სავაჭრო-ეკონომიკური კავშირების გამო და საჯაროდ განაცხადა, რომ ცეცხლს გაუხსნიდა რუსეთის ნებისმიერ საზღვაო ხომალდს, რომელიც შეეცდებოდა აფხაზეთში რუსი ტურისტების უკანონო შეყვანას. 2004 წლის სექტემბერში დსთ-ის ასტანას სამიტზე მ. სააკაშვილმა კვლავ მოითხოვა რუსეთისგან, გაეწყვიტა სეპარატისტულ რესპუბლიკასთან ნებისმიერი სახის ეკონომიკური თუ პოლიტიკური კონტაქტი და შეესრულებინა 1996 წლის 19 იანვრის გადაწყვეტილებები.

საქართველოს პრეზიდენტის მკაცრი ტონი განპირობებული იყო იმითაც, რომ დსთ-ის ასტანას სამიტამდე ზუსტად ერთი კვირით ადრე, რუსეთმა, ოფიციალურ თბილისთან შეუთანხმებლად, აამოქმედა სარკინიგზო მაგისტრალი მარშრუტით „სოჭი-სოხუმი-სოჭი“.

აღსანიშნავია, რომ რუსეთმა გამოიყენა თავისი ეკონომიკური ბერკეტი, არა მხოლოდ აფხაზეთის წასახალისებლად, არამედ, როცა მას ეს დასჭირდა, სოხუმზე ზეწოლის მიზნითაც. ამ ზეწოლამ თავი იჩინა 2004 წლის ბოლოს, აფხაზეთის არაღიარებული რესპუბლიკის ე.წ. საპრეზიდენტო არჩევნების დროს. კერძოდ, რუსეთმა განახორციელა უხეში ჩარევა აფხაზეთში გამართულ ე.წ. წინასაარჩევნო მარათონში, გადაწყვიტა რა იქ ხელისუფლების სათავეში თავისთვის სასურველი კანდიდატის, რაულ ხაჯინბას გაყვანა. თუმცა, მას შემდეგ, რაც არჩევნების შედეგების მიხედვით, გამარჯვება წილად ხვდა სერგეი ფაგაფშს, მოსკოვმა გადაკეტა რუსეთ-საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის აფხაზეთის მონაკვეთი და მოახდინა სატრანსპორტო კომუნიკაციების ბლოკირება, რამაც კატასტროფული მატერიალური ზიანი მიაყენა აფხაზ მოვაჭრეებს.

2006 წლის 3 თებერვალს ჟენევაში გაიმართა გაეროს გენერალური მდივნის მეგობართა ჯგუფის მაღალი დონის წარმომადგენელთა მე-6 შეხვედრა, სადაც განხილულ იქნა ქართულ-აფხაზური სამშვიდობო პროცესი და ის გზები, რომლებმაც ხელი უნდა შეუწყონ მხარეთა შორის დიალოგს. შეხვედრის დასრულების შემდგომ, გაეროს „მეგობართა ჯგუფის“ თავმჯდომარემ გააკეთა განცხადება, სადაც შეჯამებული იყო შეხვედრის შედეგები. ჟენევის შეხვედრა მნიშვნელოვანი იყო იმ თვალსაზრისითაც, რომ მის ერთ-ერთ მიზანს წარმოადგენდა ზეწოლის მოხდენა რუსეთზე. რუსეთის დელეგაციამ შეხვედრა დაიწყო იმ პოზიციის მტკიცებით, რომ „ბოლენის დოკუმენტი“ უკვე გახდა დაბრკოლება სამშვიდობო პროცესისთვის და მისი შემდგომი გამოყენება აზრს მოკლებულია.

ანალოგიური მიდგომები დაფიქსირდა გაეროს უშიშროების საბჭოს 2006 წლის 31 მარტის № 1666 რეზოლუციაში. აქაც „ბოლენის დოკუმენტი“ ნახსენებია მისი სრული სახელწოდებით („თბილისისა და სოხუმს შორის კომპეტენციების გამოჯენის ძირითადი პრინციპები“). თუმცა, რუსეთის მოთხოვნით, რეზოლუციაში ასევე ჩაიდო შემდეგი დებულება: „[უშიშროების საბჭო] მიესალმება დამატებით იდეებს [კონფლიქტის პოლიტიკურ

მოწესრიგებასთან დაკავშირებით], რომლებიც მხარეებმა შეიძლება წარმოადგინონ მომავალში...⁶². ცხადია, რომ ამ ფორმულირების დაფიქსირებისას, რუსეთი გულისხმობდა აფხაზეთის დე-ფაქტო ხელისუფლების მომავალ პოტენციურ იდეებს. ამერიკელებს თავდაპირველად სურდათ ამ ფორმულირების კონფლიქტის დარეგულირების სამშვიდობო გეგმის ანალოგიის მსგავსად).

2006 წლის ივლისი-აგვისტოს კოდორის ცნობილი მოვლენების შემდეგ (იგულისხმება კოდორის ხეობაში საქართველოს პრეზიდენტის ყოფილი რწმუნებულის ემზარ კვიციანის წინააღმდეგ ჩატარებული ანტიკრიმინალური სპეცოპერაცია), კოდორის ხეობა, კერძოდ სოფელი ჩხალთა საქართველოს ხელისუფლების მიერ გამოცხადებულ იქნა აფხაზეთის დროებით ადმინისტრაციულ ცენტრად. მიუხედავად იმისა, რომ გაეროს უშიშროების საბჭოს 2006 წლის 13 ოქტომბრის № 1716 რეზოლუციაში გამოთქმულია სერიოზული შემოთქმება კოდორის ხეობაში ქართული მხარის მიერ ჩატარებული სპეცოპერაციის გამო, რამაც ქართულ-აფხაზური დაძაბულობის მორიგი ტალღა წარმოშვა, დოკუმენტში არ დაფიქსირებულა მოთხოვნა აფხაზეთის ლეგიტიმური მთავრობის კოდორის ხეობიდან (ზემო აფხაზეთი) გაყვანის თაობაზე. ეს ფაქტიურად საერთაშორისო თანამეგობრობის მხრიდან კოდორის ხეობაში შექმნილი ახალი რეალობისადმი შეგუებას ნიშნავდა⁶³.

მნიშვნელოვან მოვლენას წარმოადგენდა საქართველოს პრეზიდენტის გამოსვლა გაეროს გენერალური ასამბლეის 61-ე სესიაზე (2006 წლის 23 სექტემბერი). სიტყვით გამოსვლისას, მიხეილ სააკაშვილმა ღიად გააკრიტიკა ოფიციალური მოსკოვის პოლიტიკა და განაცხადა, რომ აფხაზეთი და ცხინვალის რეგიონი ანექსირებულია რუსეთის ფედერაციის მიერ, რაც საერთაშორისო სამართლის უპრეცედენტო დარღვევაა. პრეზიდენტის გამოსვლა მნიშვნელოვანი იყო იმიტაც, რომ გაეროს ამ საპატიო ტრიბუნლიდან პრაქტიკულად პირველად გაკეთდა საქართველოს ოფიციალური განაცხადი აფხაზეთსა და „სამხრეთ ოსეთთან“ დაკავშირებული მოლაპარაკებებისა და სამშვიდობო ოპერაციების ფორმატების ტრანსფორმაციის აუცილებლობის შესახებ. ხაზგასმით აღინიშნა, რომ საქართველოს სუვერენული უფლებაა, მოითხოვოს იმ ქვეყნის შეიარაღებული ძალების გაყვანა, რომლებიც აფერხებენ კონფლიქტების გადაწყვეტას და მოახდინოს მათი ჩანაცვლება უფრო ეფექტური, მიუკერძოებელი ძალებით. „მას შემდეგ, რაც ასეთი ძალები ადგილზე იქნება, მზად ვართ გავამყაროთ მათი მანდატი ყოვლისშემკველი ხელშეკრულებით ძალის არ გამოყენების შესახებ“; – დასძინა მიხეილ სააკაშვილმა⁶⁴. საქართველოს პრეზიდენტი კოსოვოს თემასაც შეეხო და აღნიშნა, რომ რუსეთის ოფიციალური პირების ნებისმიერი მცდელობა, გამოიყენონ კოსოვოს პრეცედენტი აფხაზეთსა და „სამხრეთ ოსეთთან“ მიმართებაში, ამორალურია და მოკლებულია ყოველგვარ აზრს. ყველაზე დიდი ზიანი, რაც მოსკოვმა მიიღო საქართველოს პრეზიდენტის გამოსვლით გაეროს გენერალური ასამბლეის 61 სესიაზე არის ის, რომ დაიწყო რუსეთის მონოპოლიის რღვევა, პოსტსაბჭოთა სივრცეში არსებული კონფლიქტების დარეგულირების პროცესებში.

პრეზიდენტ სააკაშვილის ახალი ინიციატივები დაფუძნებული იყო აფხაზეთის კონფლიქტის დარეგულირების იმ სამშვიდობო წინადადებებზე, რომლებიც სეპარატისტებს 2006 წელს ქ. სოხუმში გადაეცათ. აღნიშნული ინიციატივები გულისხმობდნენ ისეთი საკონსტიტუციო საკითხების გადაწყვეტას, როგორებიცაა: აფხაზეთისთვის ფართო პოლიტიკური წარმომადგენლობითობა საქართველოს ცენტრალურ ხელისუფლებაში, აფხაზური მხარისთვის საქართველოს ვიცე-პრეზიდენტის პოსტის შემოღების ჩათვლით; აფხაზური მხარისთვის ვეტოს უფლების მინიჭება იმ სახის კანონმდებლობის მიმართ, რომელიც დაკავშირებული იქნებოდა აფხაზეთის საკონსტიტუციო სტატუსთან, ასევე აფხაზური კულტურის, ენისა და ეთნიკური თვითმყოფადობის საკითხებთან; აფხაზეთის გალის რაიონში თავისუფალი ეკონომიკური ზონის შექმნა, ოჩამჩირის საზღვაო პორტის გამოყენებით; აფხაზეთის ფართო ავტონომიის საერთაშორისო გარანტიების უზრუნველყოფა.

გაეროს უშიშროების საბჭო თავის 2007 წლის 13 აპრილის № 1752 და 15 ოქტომბრის № 1781, ასევე 2008 წლის 15 აპრილის № 1808 რეზოლუციებში, კიდევ ერთხელ ადასტურებს საქართველოს დამოუკიდებლობას, სუვერენიტეტსა და მისი საერთაშორისოდ

⁶² , 1666, (31 2006 .), [\[http://www.un.org/russian/document/scresol/res2006/index.html\]](http://www.un.org/russian/document/scresol/res2006/index.html).

⁶³ , 1716, (13 2006 .).

⁶⁴ გაეროს გენერალური ასამბლეის 61-ე სესიაზე მიხეილ სააკაშვილის სიტყვით გამოსვლის სრული ტექსტი განთავსებულია საქართველოს პრეზიდენტის ადმინისტრაციის ვებ-გვერდზე [www.president.gov.ge].

აღიარებული საზღვრების ურღვევობას. ამავე კონტექსტში, უშიშროების საბჭო მხარს უჭერს კონფლიქტის სრულმასშტაბიან მოწესრიგებას ე.წ. „ბოდენის დოკუმენტის“ პრინციპების გათვალისწინებით. 2008 წლის 15 მაისს გაეროს გენერალურმა ასამბლეამ განიხილა და ხმათა უმრავლესობით მიიღო საქართველოს მიერ წარმოდგენილი რეზოლუციის პროექტი „აფხაზეთიდან, საქართველო ადგილნაცვალ პირთა და ლტოლვილთა მდგომარეობის შესახებ“. დოკუმენტში ხაზგასმულია აფხაზეთიდან ყველა ლტოლვილისა და იძულებით ადგილნაცვალი პირის უსაფრთხო და ღირსეული დაბრუნების განუყოფელი უფლება. ამასთან, რეზოლუციაში განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო იძულებით ადგილნაცვალ პირთა, მათ შორის ეთნიკური წმენდის მსხვერპლთა უფლებების დაცვას, საკუთრების უფლების საკითხების ჩათვლით.

2008 წლის 21 მარტს რუსეთის ფედერალური კრების სახელმწიფო სათათბირომ მიიღო განცხადება „რუსეთის ფედერაციის პოლიტიკის შესახებ აფხაზეთთან, სამხრეთ ოსეთსა და დნესტრისპირეთთან მიმართებაში“. საგანგებო აღნიშვნის ღირსია განცხადების ის ნაწილი, რომლის თანახმადაც სათათბიროს წევრები სთხოვენ რუსეთის მთავრობას „განიხილოს ქართულ-აფხაზეთი და ქართულ-სამხრეთ ოსური კონფლიქტების ზონებში სამშვიდობო ძალების პოტენციალის გაძლიერების შესაძლებლობა“. დსთ-ის სახელმწიფოს მეთაურთა საბჭოს 1996 წ. 19 იანვრის გადაწყვეტილებიდან („აფხაზეთში, საქართველო კონფლიქტის მოწესრიგების ღონისძიებათა შესახებ“) რუსეთის ფედერაციის ცალმხრივად გასვლის ფონზე, სახელმწიფო სათათბიროს ზემოხსენებულმა „რეკომენდაციამ“ ფაქტიურად მოამზადა ნიადაგი რეგიონის შემდგომი მილიტარიზაციის, სეპარატისტულ რეჟიმებთან ღია სამხედრო-პოლიტიკური თანამშრომლობისა და საქართველოს წინააღმდეგ რუსეთის პირდაპირი აგრესიისთვის. ამის ლოგიკურ გაგრძელებას წარმოადგენდა ვ. პუტინის 2008 წლის 16 აპრილის გადაწყვეტილება, რომლის თანახმადაც რუსეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს ტერიტორიულ ორგანოებს დაევადათ აფხაზეთსა და „სამხრეთ ოსეთში“ საკონსულო ფუნქციების შესრულება.

რუსეთის სახელმწიფო სათათბიროს 2008 წ. 21 მარტის განცხადებიდან ერთი კვირის თავზე, 28 მარტს, საქართველოს პრეზიდენტი გამოვიდა ახალი სამშვიდობო წინადადებებით აფხაზეთის კონფლიქტის მშვიდობიანი მოგვარების მიზნით. კერძოდ, საქართველოს ხელისუფლების შეთავაზება აფხაზეთის მხარის მიმართ ითვალისწინებდა ერთობლივი თავისუფალი ეკონომიკური ზონის შექმნას გალისა და ოჩამჩირის რაიონებში, აფხაზეთის გარანტირებულ წარმომადგენლობას საქართველოს ცენტრალურ ადმინისტრაციულ ხელისუფლებასა და საკანონმდებლო ორგანოში, საქართველოს ვიცე-პრეზიდენტის კონსტიტუციური პოსტის შემოღებას და ამ პოსტზე აფხაზეთის წარმომადგენლის დანიშვნას, აგრეთვე ვეტოს უფლებას აფხაზეთის სტატუსსა და უფლებებთან დაკავშირებით ცენტრალური ხელისუფლების მიერ მიღებულ ყველა გადაწყვეტილებაზე. კიდევ ერთხელ იქნა ხაზგასმული, რომ საქართველოს ხელისუფლება აფხაზეთს სთავაზობს ფართო ფედერალიზმს, ენის, კულტურისა და ეროვნული იდენტურობის განვითარებისთვის აუცილებელ ყველა პირობას. აფხაზეთს ექნებოდა შეუზღუდავი ავტონომია საქართველოს ფარგლებში, ხოლო აღნიშნული გეგმის გარანტი კი უნდა გამხდარიყო საერთაშორისო თანამეგობრობა, რუსეთის ფედერაციის ჩათვლით.

საქართველოს პრეზიდენტის ახალ სამშვიდობო წინადადებებს რაიმე საპასუხო გამოხმაურება არ მოჰყოლია არც აფხაზეთი, არც რუსული მხარეებისგან. უფრო მეტიც, 2008 წლის 31 მაისს, საქართველოს ხელისუფლებასთან შეუთანხმებლად, აფხაზეთში შეყვანილ იქნა რუსეთის სარკინიგზო ჯარების ქვედანაყოფები და სპეცტექნიკა.

2008 წლის აგვისტოში, მას შემდეგ რაც ცხინვალის რეგიონში გაჩაღებულმა კონფლიქტმა ფართომასშტაბიანი ქართულ-რუსული სამხედრო დაპირისპირების სახე მიიღო, თვითგამოცხადებული აფხაზეთის დე ფაქტო პრეზიდენტმა სერგეი ბაგაფშმა აფხაზეთის თითქმის მთელ ტერიტორიაზე საომარი მდგომარეობა გამოაცხადა. 8 აგვისტოს საარტილერიო სისტემებით და სარაკეტო დანადგარებით აღჭურვილმა აფხაზეთმა ძალებმა ოჩამჩირის რაიონიდან ადმინისტრაციული საზღვრისკენ დაიწყეს მოძრაობა. ამას მოყვა მასირებული აფხაზეთ-რუსული ერთობლივი შეტევა ქართველების მიერ კონტროლირებად კოდორის ხეობაზე (ზემო აფხაზეთი), რის შემდეგაც კოდორის ხეობა სეპარატისტების კონტროლის ქვეშ გადავიდა.

დღევანდელი ვითარება აფხაზეთში

მიუხედავად საომარ მოქმედებებში რუსეთის მხარდაჭერით მიღწეული “წარმატებებისა”, აფხაზეთი არ შეიძლება ჩაითვალოს გამარჯვებულად რიგი მიზეზების გამო, კერძოდ:

- მიუხედავად იმისა, რომ აფხაზეთის დღევანდელი ხელისუფლება აცხადებს, რომ აფხაზეთი არის დამოუკიდებელი, სუვერენული სახელმწიფო და მას გააჩნია სახელმწიფოსათვის დამახასიათებელი ყველა ატრიბუტი, აფხაზეთი არანაირად არ შეიძლება ჩაითვალოს დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ, რადგან არ მოხდა აფხაზეთის საერთაშორისო-სამართლებრივი აღიარება და მომავალშიც აფხაზეთის აღიარება საერთაშორისო თანამეგობრობის მიერ გამორიცხულია. მხოლოდ რუსეთის, ნიკარაგუის, ვენესუელისა და ნაურუს მხრიდან კი ეს აღიარება ვერანაირ საერთაშორისო-სამართლებრივ შედეგს ვერ მოიტანს.

- ზემოაღნიშნულთან დაკავშირებით აგრეთვე უნდა აღინიშნოს, რომ ამჟამად აფხაზეთი იმყოფება ვასალურ დამოკიდებულებაში რუსეთის მხრიდან რისი ნათელი დადასტურებაცაა ის ფაქტი, რომ აფხაზეთის დე-ფაქტო პრეზიდენტი ლამის ორ კვირაში ერთხელ იმყოფება მოსკოვში რათა მიიღოს ახალი ინსტრუქციები კრემლის მესვეურებისაგან. ამავე დროს აფხაზები კარგად აცნობიერებენ, რომ რუსეთი მათ იყენებს თავისი მზაკვრული მიზნების განსახორციელებლად და აფხაზეთი, რუსეთს როგორც საქართველოზე ზეწოლის იარაღად სჭირდება. გარდა ამისა აფხაზეთის დე-ფაქტო ხელისუფლების მაღალ თანამდებობებზე ინიშნებიან რუსეთის მიერ დასმული პირები. რუსეთის მიერ მოხდა აფხაზეთის ტერიტორიაზე არსებული ფაქტიურად ყველა სახის ეკონომიკური ინფრასტრუქტურის (რკინიგზა, შენობა-ნაგებობები და ა.შ.) “შესყიდვა” ან “იჯარით აღება”. გარდა ამისა, დღითიდღე იზრდება რუსული სამხედრო კონტინგენტის რაოდენობა და შენდება ახალი სამხედრო ქალაქები;

- აფხაზეთს არ გააჩნია საკუთარი ეროვნული ვალუტა და შესაბამისად მას არ ძალუძს აწარმოოს დამოუკიდებელი ფულად-საკრედიტო პოლიტიკა;

- აფხაზეთი იმყოფება ეკონომიკურ იზოლაციაში, მას ურთიერთობა ფაქტიურად მხოლოდ რუსეთთან გააჩნია, აქედან გამომდინარე, ეკონომიკური სიდუხჭირის გამო ხდება მოსახლეობის მასობრივი მიგრაცია რესპუბლიკის ფარგლებს გარეთ, განსაკუთრებით რუსეთში. ამ მხრივ აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ მიუხედავად იმისა, რომ რუსეთი ცდილობს რუსული ორიენტაციის გაძლიერებას აფხაზურ მოსახლეობაში და ამას ახორციელებდა და ახორციელებს რუსული პასპორტების დარიგებითაც, რასაც აფხაზები მიესალმებიან, მაგრამ ამ ფაქტმა შეიძლება საწინააღმდეგო შედეგი გამოიწვიოს, რადგანაც რუსული პასპორტის მქონე აფხაზეთის მცხოვრებლებს შეეძლება უპრობლემოდ გადავიდნენ რუსეთში და რუსეთის ფედერაციაში და აფხაზეთს შორის ცხოვრების დონის უზარმაზარი განხვავების გათვალისწინებით, საბოლოოდ დაფუძნდნენ რუსეთში, რასაც მოჰყვება აფხაზების გენოფონდის განადგურება და რესპუბლიკის მოსახლეობისაგან დაცლა, ხოლო ამის სანაცვლოდ აფხაზეთში რუსი სამხედროების ოჯახის წევრები დასახლდებიან;

- მიუხედავად 1993 წელს ჩატარებული მასობრივი ეთნიკური წმენდისა ქართველი მოსახლეობის წინააღმდეგ, დღევანდელ დღესაც აფხაზები რესპუბლიკის მოსახლეობაში უმცირესობაში იმყოფებიან. გამომდინარე აქედან აფხაზეთში ძირითადი სალაპარაკო ენა არის რუსული და მიმდინარეობს აფხაზური ენის ხმარებიდან თანდათანობითი გაქრობის პროცესი;

- აფხაზეთში არსებობს უკიდურესად არასტაბილური პოლიტიკური ვითარება. ამ მხრივ აღსანიშნავია დაძაბული ეროვნებათშორისი ვითარება. პირველ რიგში ეს დაკავშირებულია იმასთან, რომ გალის რაიონში კომპაქტურად ცხოვრობს ქართული მოსახლეობა, რომელიც აფხაზებისთვის მუდმივ პრობლემას წარმოადგენს, და ასევე ძალიან მნიშვნელოვანია აღინიშნოს დაძაბულობა სომხებსა და აფხაზებს შორის. ეს პირველ რიგში განპირობებულია იმ ფაქტით, რომ ბიზნესის მართვის სადავეები არის სომხების ხელში, მაგრამ ამავე დროს პოლიტიკურ სფეროში დომინირებენ აფხაზები (რუსეთის დასტურით). კერძოდ აფხაზეთის ე.წ. სახალხო კრებაში (აფხაზეთის “პარლამენტი”) აფხაზეთის “კანონმდებლობის” მიხედვით აფხაზების რაოდენობა უნდა შეადგენდეს არანაკლებ ორ მესამედს. შესაბამისად, დღევანდელ დღეს აფხაზებს 35-ადგილიან კრებაში უკავიათ 25 ადგილი, როდესაც აფხაზური მოსახლეობის რაოდენობა

რესპუბლიკის მოსახლეობის სტრუქტურაში შეადგენს დაახლოებით 45 ათას კაცს. ამავე დროს სომხები, რომელთა რაოდენობა აფხაზეთში აღემატება 60 ათას ადამიანს, კრებაში წარმოდგენილი არიან სულ 3 დეპუტატით. რაც შეეხება ქართველებს, მათი რაოდენობა სახალხო კრებაში შეადგენს ორ დეპუტატს(აფხაზეთში ცხოვრობს დაახლოებით 50 ათასი ქართველი). ეს ფაქტები ნათლად მიანიშნებს, რომ არსებობს ეროვნებათშორისი შუღლის გაღვივების რეალური საშიშროება.

- აფხაზეთი წარმოადგენს სხვადასხვა უკანონო საქმიანობის წარმოებისათვის მეტად ხელსაყრელ კერას. ამ მხრივ აუცილებელია აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ რესპუბლიკა წარმოადგენს უდიდეს საფრთხეს ბირთვული ნივთიერებების უკანონო ვაჭრობის თვალსაზრისით. ჯერ კიდევ 2008 წლის აგვისტოს მოვლენებამდე, არსებობდა ინფორმაცია, რომ სსრკ-ის პერიოდში აგუძერაში სოხუმის ფიზიკა-ტექნიკის ინსტიტუტი ქიმიური ნარჩენების ჩამარხვით სამუშაოებს აწარმოებდა. სხვადასხვა რადიოაქტიურ ნივთიერებებთან ერთად 2002 წლის ოქტომბერში აფხაზეთში გახსნეს ქიმიური ნივთიერებების სამარხები და რადიოაქტიური ნივთიერებები ამოიღეს. შეგროვებულ ჯართში აღმოჩნდა ცეზიუმი, რომელიც საზღვარგარეთ შემდგომი რეალიზაციის მიზნით გამდიდრებულ და ჩვეულებრივ ურანთან და სხვა ქიმიურ ნივთიერებებთან ერთად ინსტიტუტიდან გაიტანეს. გარდა ამისა, აფხაზეთს ასევე გააჩნდათ 665 გრამი გამდიდრებული ურანი, რომელიც განთავსებული იყო სპეციალურ ჭაში. გაყიდვის მიზნით გატანილი 600 გრ. ურანი პოლონეთის საბაჟომ რუსეთ-პოლონეთის საზღვარზე დააკავა. მოგვიანებით, 2004 წელს ცეზიუმის კონტეინერი დაკავებულ იქნა რუსეთის ტერიტორიაზე რომელიც აფხაზეთს მესაზღვრის დახმარებით გადმოჰქონდათ. მეტად მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ დაფიქსირდა აფხაზეთიდან ენგურსგამოღმა რადიოაქტიური ნივთიერებების შემოტანის რამდენიმე ფაქტი. სპეცოპერაციის შედეგად ჩამორთმეულ იქნა 4 კგ-მდე ურანი. მიუხედავად იმისა, რომ სოხუმის ხელისუფლება აცხადებდა, რომ ფიზიკა-ტექნიკის ინსტიტუტში არსებული ყველა რადიოაქტიური ნივთიერება ხელუხლებელი იყო და ყველა ზემოაღნიშნულ ინფორმაციას უარყოფდა, ეჭვს ბადებს ის ფაქტი, რომ აფხაზეთის დე-ფაქტო ხელისუფლების წარმომადგენლებმა უარი განაცხადეს 2005 წლის ივნისში ატომური ენერგეტიკის საერთაშორისო სააგენტოს სამკაცრიანი დელეგაციის შეშვებაზე ავტონომიური რესპუბლიკის ტერიტორიაზე. ვიზიტის მიზანს სოხუმის ფიზიკა-ტექნიკური კვლევითი ინსტიტუტიდან დაკარგული პლუტონიუმის ადგილსამყოფელის დადგენა იყო.

აფხაზეთის კონფლიქტის მოგვარების ძირითადი ასპექტები:

როგორც აღნიშნულ იქნა, დღევანდელ დღეს აფხაზეთის კონფლიქტის მოგვარება მშვიდობიანი მოლაპარაკებების გზით პრაქტიკულად შეუძლებელია მხარეთა მიერ აფხაზეთის პოლიტიკურ სტატუსზე რადიკალურად განსხვავებული შეხედულებებისა და პირველ რიგში რუსეთის მარიონეტულ რეჟიმზე ზეწოლის გამო. გარდა ამისა, მშვიდობიანი მოლაპარაკებების პროცესს ართულებს აფხაზეთის მხარის უარი განაახლოს საქართველოსთან მოლაპარაკებები იმ დრომდე, სანამ საქართველოს აფხაზეთთან ხელს არ მოაწერს თავდაუსხმელობის ხელშეკრულებას.

თუმცა, რუსული და აფხაზეთი მხარეების არაკონსტრუქციული პოზიციების მიუხედავად, არსებობს იმის ალბათობა, რომ მომავალში საქართველოს ეკონომიკური აღმავლობა, საქართველოში დემოკრატიული ინსტიტუტების გაძლიერებამ, აგრეთვე დღევანდელ აფხაზეთში არსებულმა ზემოქანოთვლილმა ეკონომიკურმა, პოლიტიკურმა და დემოგრაფიული ხასიათის პრობლემებმა აიძულონ აფხაზეთის დე-ფაქტო ხელისუფლება რამდენიმე წლის შემდეგ წამოვიდეს მოლაპარაკებაზე საქართველოს ხელისუფლებასთან. გარდა ამისა, ერთ-ერთი განმსაზღვრელი ფაქტორი მოლაპარაკებათა განახლებისა აგრეთვე შეიძლება იყოს ის ფაქტი, რომ აფხაზეთს საზოგადოებაში სულ უფრო იზრდება უნდობლობა რუსეთის მიმართ, რომელმაც განსაკუთრებით 2008 წლის აგვისტოს აგრესიისა და აფხაზეთის “დამოუკიდებლობის” აღიარების შემდეგ, განსაკუთრებით გააძლიერა აფხაზეთზე ზეწოლა. ეს ზეწოლა გამოიხატება იმაში, რომ როგორც ზემოთ იქნა აღნიშნული, რუსეთი გამუდმებით ზრდის თავის სამხედრო კონტინგენტს აფხაზეთში, აფხაზეთს მხარეზე ზეწოლის შედეგად ითვისებს ავტონომიურ რესპუბლიკაში არსებულ სტრატეგიული დანიშნულების ობიექტებს და ა.შ. ჯერ კიდევ 2004 წელს, აფხაზეთში “საპრეზიდენტო არჩევნების” დროს აფხაზეთის მოსახლეობის მიერ რუსეთისათვის შედარებით

არასასურველი კანდიდატის არჩევის გამო, რუსეთმა ჩაკეტა საზღვარი აფხაზეთთან და ამ უკანასკნელს ეკონომიკური ბლოკადა გამოუცხადა.

ზემოაღნიშნული ფაქტების გათვალისწინებით, გრძელვადიან პერსპექტივაში მოლაპარაკებათა განახლების შემთხვევაში, აუცილებელია რომ ქართულმა მხარემ წამოაყენოს კონკრეტული წინადადებანი აფხაზეთის მხარის წინაშე, რათა შესაძლებელი იყოს ურთიერთკომპრომისული ვარიანტების გამოხატვა, რათა მიღწეულ იქნეს აფხაზეთის ფართო ავტონომია ერთიანი საქართველოს შემადგენლობაში. კერძოდ, აფხაზეთის პოლიტიკური და სამართლებრივი სტატუსის თაობაზე მოლაპარაკებათა პროცესის პერიოდში (თუმცა უნდა აღინიშნოს რომ უახლოეს მომავალში ამ საკითხზე საუბარი ფაქტიურად გამორიცხებულია აფხაზეთის მხარის მხრიდან), **ქართულმა მხარემ აფხაზეთის მხარეს უნდა შესთავაზოს შემდეგი წინადადებები:**

- **სამართლებრივი ფაქტორები:** აფხაზეთის სამართლებრივი სტატუსის განსაზღვრისას უნდა გათვალისწინებულ იქნეს საერთაშორისო სამართლის ორი ძირითადი პრინციპი. სახელმწიფოს ტერიტორიული მთლიანობა და ერთა თვითგამორკვევა. საერთაშორისო სამართლის ერთა თვითგამორკვევის პრინციპი არ გულისხმობს მხოლოდ და მხოლოდ ამა თუ იმ ერისთვის სრული დამოუკიდებლობის მინიჭებას, არამედ აქ ნაგულისხმევია აგრეთვე მაღალი პოლიტიკური სტატუსი – სახელმწიფოებრივი წარმონაქმნის არსებობა სხვა სახელმწიფოში, სადაც გათვალისწინებული უნდა იყოს თავისი უფლებებისათვის მებრძოლი ერის წარმადგენელთა პოლიტიკური, სოციალური, ეკონომიკური, რელიგიური და სხვა უფლებები;

- აფხაზეთში შესაძლოა არსებობდეს პრეზიდენტის ინსტიტუტი. პრეზიდენტი უნდა იყოს აფხაზი ეროვნების და არჩეულ უნდა იქნეს საყოველთაო არჩევნების შედეგად ანუ მას ირჩევს აფხაზეთის მოსახლეობა პირდაპირი კენჭისყრით;

- აფხაზეთს უნდა გააჩნდეს ყველა სახელმწიფო სიმბოლიკა-დროშა, ჰიმნი, გერბი, აფხაზეთის კონსტიტუცია, სისხლის, სამოქალაქო და ადმინისტრაციული სამართლის საკუთარი კოდექსები;

- უნდა განისაზღვროს შესაბამისი კვოტა აფხაზი წარმომადგენლებისათვის საქართველოს პარლამენტში და ამავე დროს შესაბამისი კვოტა ქართველი დეპუტატებისა (აფხაზეთის ტერიტორიაზე მაცხოვრებელი ქართველები) აფხაზეთის პარლამენტში. ამ მიზნით აფხაზეთის ტერიტორიაზე არჩევნები უნდა ჩატარდეს მაჟორიტარული წესით;

- უნდა გაიხსნას აფხაზეთის წარმომადგენლობა თბილისში და საქართველოს მთავრობის წარმომადგენლობა სოხუმში;

- აფხაზეთს უნდა მიეცეს უფლება თვითონ განსაზღვროს რესპუბლიკის ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული დაყოფის ძირითადი პრინციპები. როგორც ცნობილია ერთიანი სახელმწიფოს ფარგლებში სხვადასხვა ისტორიულ რეგიონებში არსებობს განსხვავებული ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული დაყოფა. ამის ნათელი მაგალითია დიდი ბრიტანეთი, სადაც ინგლისი და უელსი დაყოფილნი არიან საგრაფოებად, ჩრდილოეთ ირლანდია რეგიონებად, ხოლო შოტლანდია პროვინციებად. ამავე დროს აფხაზეთს უნდა მიენიჭოს უფლება თავად განსაზღვროს აფხაზეთის ტერიტორიაზე მოქმედი ადმინისტრაციულ – პოლიტიკური ერთეულების კომპეტენცია – არჩევის წესები, ადმინისტრაციის ხელმძღვანელის დანიშვნის წესი და ა.შ.

კონფლიქტის დარეგულირების ეკონომიკური ასპექტები:

- აფხაზეთს საქართველოს სხვა რეგიონებთან შედარებით უნდა მიეცეს პრივილეგია საგადასახადო შემოსავლების კუთხით. საქართველოში არსებული სხვადასხვა სახის გადასახადების - დღგ, საშემოსავლო, სოციალური, მოგების გადასახადი, აგრეთვე მდინარე ფსოუზე არსებულ საბაჟო საზღვარზე მიღებული საბაჟო შემოსავლების უმეტესი ნაწილი დარჩეს აფხაზეთის ბიუჯეტში. მოლაპარაკებათა შედეგად უნდა განისაზღვროს თითოეული გადასახადის პროცენტული მაჩვენებელი საქართველოს ცენტრალურ და აფხაზეთის ბიუჯეტებს შორის. მაგალითად მოგების გადასახადის 30% წავა ცენტრალურ, ხოლო 70% აფხაზეთის ბიუჯეტში;

- აფხაზეთის ეკონომიკაში ინვესტიციების მოზიდვის მიზნით უნდა ჩატარდეს აფხაზეთში არსებული სხვადასხვა ობიექტების-კვების მრეწველობის, ტურისტული ინფრასტრუქტურა, საბადოები და სხვ. პრივატიზაცია. ამ მიზნით საქართველოს

ხელისუფლებამ აფხაზეთის ხელისუფლებასთან შეთანხმებით უნდა განსაზღვროს ტენდერის პირობები და აგრეთვე იმ სამეწარმეო სუბიექტების ნუსხა, რომელიც უნდა იყოს გატანილი საპრივატიზაციოდ. აგრეთვე განისაზღვროს, თუ როგორი სახით უნდა ჩატარდეს პრივატიზაცია (ტენდერი, აუქციონი, ინვესტორებისათვის სამეწარმეო სუბიექტის კონცესიის გზით გადაცემა). ამ მხრივ საქართველოს ხელისუფლებამ და საზღვარგარეთ აკრედიტირებულმა საქართველოს დიპლომატიურმა წარმომადგენლობებმა აქტიური მოლაპარაკებები უნდა აწარმოონ სხვადასხვა ქვეყნების კონპანიებთან და სავაჭრო პალატებთან, რათა მოხდეს ინვესტიციების მოზიდვა აფხაზეთის ეკონომიკაში;

- პრივატიზაციიდან მიღებული თანხების უდიდესი ნაწილი უნდა ჩარიცხულ იქნეს აფხაზეთის ბიუჯეტში აფხაზეთის შემდგომი სოციალ-ეკონომიკური განვითარების მიზნით;

- საქართველომ საზღვარგარეთ მაქსიმალური რეკლამირება უნდა გაუწიოს აფხაზეთის ტურისტულ ობიექტებს;

- ქართულ და აფხაზურ მხარეებს შორის უნდა გაიმართოს აქტიური მოლაპარაკება აფხაზეთის რკინიგზის აღდგენასა და აფხაზეთსა და დანარჩენ საქართველოს შორის სარკინიგზო, ისევე როგორც საჰაერო და საავტომობილო მიმოსვლის აღდგენის შესახებ;

- საქართველომ უნდა განახორციელოს ტრანსფერული გადასახადები აფხაზეთის ინფრასტრუქტურის აღდგენის მიზნით.

კულტურულ-საგანმანათლებლო საკითხები:

- უნდა დაინერგოს აფხაზეთის ქართულ სკოლებში აფხაზური ენის, ხოლო აფხაზურ სკოლებში ქართული ენის სწავლება;

- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა ხელი შეუწყოს აფხაზურ ენაზე სხვადასხვა სახის ლიტერატურის გამოცემას;

- საქართველომ ხელი უნდა შეუწყოს აფხაზი სტუდენტების სწავლებას საქართველოს უმაღლეს სასწავლებლებში და აფხაზი ახალგაზრდების გაგზავნას საზღვარგარეთ სასწავლებლად.

ამავე დროს, მხოლოდ ცენტრალური ხელისუფლების იურისდიქციას უნდა მიეკუთვნებოდეს ისეთი სფეროები როგორებიცაა:

- საგარეო პოლიტიკა და საერთაშორისო ურთიერთობანი;

- საგარეო ვაჭრობა, საბაჟო პოლიტიკა;

- სახელმწიფო ფინანსები, ფულის მოჭრა, საბანკო,საკრედიტო, საგადასახადო კანონმდებლობა;

- სახელმწიფოს თავდაცვა და უშიშროება, სამხედრო ძალები;

- კანონმდებლობა მოქალაქეობის შესახებ.

მიუხედავად ზემოაღნიშნულისა, აქაც შესაძლებელია გარკვეული კომპრომისული ვარიანტის შემუშავებაც. მაგალითად საგარეო ვაჭრობის საკითხებთან დაკავშირებით შესაძლებელია რომ აფხაზეთიდან გატანილი გარკვეული პროდუქციის შედეგად მიღებული შემოსავალი წავიდეს აფხაზეთის ბიუჯეტში როგორც ეს ხდება მაგალითად თათარსტანის შემთხვევაში, რომელსაც უფლება გააჩნია დამოუკიდებლად გაყიდოს რესპუბლიკაში მოპოვებული ნავთობი, ხოლო გაყიდვის შედეგად მიღებული თანხების უდიდესი ნაწილი მიემართება არა რუსეთის, არამედ თათარსტანის ბიუჯეტში.

რაც შეეხება საგარეო პოლიტიკას, აქაც შესაძლებელია მაგალითად აფხაზეთის დამოუკიდებლად ევროპის რეგიონთა ასამბლეაში გაწევრიანება (ამჟამად ასამბლეის წევრია აჭარა) და ა. შ.

რაც შეეხება სახელმწიფო ფინანსებს, აქაც შესაძლებელია ეროვნული ვალუტა ლარის შესაბამის ბანკნოტებზე იყოს აფხაზური სიმბოლიკები, ზოგიერთ კუპიურაზე ქართულთან ერთად აფხაზური წარწერები და ა.შ.

რაც შეეხება თავდაცვას, აქ შესაძლებელია საუბარი იყოს იმაზე, რომ ერთიან ჯარში სამხედრო სამსახურის გაგლისას, აფხაზეთის მაცხოვრებლებმა იმსახურონ აფხაზეთის ტერიტორიაზე, ხოლო იმ აფხაზებს, რომლებიც არ მოისურვებენ ქართულ ჯარში სამსახურს, უზრუნველყოფილ იქნენ ალტერნატიული სამხედრო სამსახურით.

უმნიშვნელოვანესია აღინიშნოს, რომ ზემოაღნიშნულ მოლაპარაკებათა პროცესში (მოლაპარაკებათა განახლების შემთხვევაში), უნდა დაისვას საკითხი ლტოლვილთა უპირობო დაბრუნებისა აფხაზეთის მთელ ტერიტორიაზე.

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სტატუსი

რაც შეეხება აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სტატუსს, როგორც უკვე აღინიშნა, აჭარას ავტონომიის სტატუსი ჯერ კიდევ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის არსებობის პერიოდში გააჩნდა. ბოლშევიკური რუსეთის მიერ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ოკუპაციის შემდგომ, 1921 წლის 13 ოქტომბერს ყარსში თურქეთსა და სამხრეთ კავკასიის სამ საბჭოთა რესპუბლიკას შორის ხელი მოეწერა ხელშეკრულებას, რომლის ძალითაც, თურქეთმა აჭარის ნაწილი მისი უდიდესი ქალაქით ბათუმით ცნო საბჭოთა საქართველოს შემადგენლობაში იმ პირობით, რომ აჭარას ავტონომიურობა ექნებოდა გარანტირებული.

1992 წლის ივნისში საქართველოში თურქეთის ყოფილი პრემიერ-მინისტრის საქართველოში ვიზიტის დროს, ხელი მოეწერა ჩარჩო ხელშეკრულებას, რომლის ერთ-ერთი პუნქტი ითვალისწინებდა ყარსის ხელშეკრულების პრინციპების დაცვას.

2004 წელს აჭარაზე საქართველოს სრული იურისდიქციის აღდგენის შემდეგ, მიღებულ იქნა აჭარის ახალი კონსტიტუცია, რომელიც ნათლად მიჯნავს კომპეტენციებს საქართველოს ცენტრალურ და აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკას შორის.

დასკვნა

საქართველოს სოციალ-ეკონომიკურ განვითარებასა და კავკასიაში თანამშრომლობას მნიშვნელოვნად აფერხებს რეგიონში არსებული კონფლიქტური კერები. 2008 წლის აგვისტოში რუსეთის მხრიდან განხორციელებული აგრესიის შემდეგ საქართველოს ტერიტორიაზე არსებული სეპარატისტული რეგიონები საერთაშორისო-სამართლებრივი თვალსაზრისით იქცნენ რუსეთის მიერ ოკუპირებულ რეგიონებად. როგორც ცნობილია, რუსეთის აგრესიის შემდეგ საქართველო ვერ აკონტროლებს თავისი ტერიტორიის დაახლოებით 20%-ს. საქართველოს ცენტრალური ხელისუფლების კონტროლს არ ექვემდებარება აფხაზეთისა და ყოფილი სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის ტერიტორიები. აღნიშნულ ტერიტორიებზე საქართველოს იურისდიქციის აღდგენა მშვიდობიანი მოლაპარაკებების გზით ამ ეტაპზე შეუძლებელია, რადგან რუსეთი ყველანაირად შეეცდება ხელი შეუშალოს სხვადასხვა დონეზე გარკვეული კონტაქტების დამყარებას ქართულ და ოსურ, ქართულ და აფხაზურ საზოგადოებებს შორის. ამ კონტაქტებზე უარს აფხაზეთისა და ე.წ. სამხრეთ ოსეთის მარიონეტული რეჟიმის წარმომადგენლებიც იტყვიან, რომლებიც იძულებულნი არიან ბრმად დაემორჩილონ თავიანთი პატრონის – რუსეთის ყველა ნება-სურვილს. ქენევის ფორმატში მოლაპარაკებათა წარმოებისას (ეს პროცესი დაიწყო 2008 წლის შემოდგომიდან), ორივე ოკუპირებული რეგიონის „ხელმძღვანელობა“ მხოლოდ დამოუკიდებლობის მოთხოვნით გამოდის და არ თანხმდება არანაირი სახით საქართველოს ტერიტორიის ნაწილად აფხაზეთისა და „სამხრეთ ოსეთის“ აღიარებაზე. თითოეულ შეხვედრაზე მხოლოდ ერთი მოთხოვნა გაისმის-ხელი მოეწეროს ხელშეკრულებას საქართველოსა და აფხაზეთს, საქართველოსა და „სამხრეთ ოსეთს“ შორის თავდაუსხმელობის შესახებ, რაც აბსოლუტურ აბსურდს წარმოადგენს იმ ფაქტის გათვალისწინებით, რომ შეუძლებელია სამხედრო ხასიათის ხელშეკრულების ხელმოწერა საქართველოსა და მის შემადგენლობაში შემავალ სუბიექტებს შორის. საქართველოს დეოკუპაცია, კონფლიქტის მოგვარება და ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენა შეუძლებელია გადაწყდეს სამხედრო გზითაც, იმ პირობებში, როდესაც საქართველოს თითოეულ ოკუპირებულ რეგიონში დაახლოებით 5000-5000 რუსი სამხედრო ოკუპანტი არის განთავსებული. შესაბამისად, ვითარებას ართულებს ის ფაქტი, რომ ქართული მხარის მიერ ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის ძალისმიერი მეთოდების გზით გამოყენების შემთხვევაში, მას, მოუწევს შეტაკება როგორც უშუალოდ რუსეთთან, ასევე რუსეთის ფედერაციაში შემავალი ჩრდილოკავკასიური რესპუბლიკების შეიარაღებულ ფორმირებებთან, რაც რა თქმა უნდა არ იძლევა ამ ომებში გამარჯვების გარანტიას.

სეპარატისტული რეგიონების მთავარ დასახლებულ პუნქტებზე კონტროლის დამყარების შემთხვევაშიც კი, თუ გავითვალისწინებთ აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის მთიან რელიეფს, არსებობს იმის უდიდესი შესაძლებლობა, რომ სეპარატისტული უკანონო ფორმირებები გადავიდნენ პარტიზანულ მოქმედებებზე, და ამ შემთხვევაში ისინი უზრუნველყოფილ იქნებიან სხვადასხვა სახის შეიარაღებით რუსეთის მხრიდან.

ფაქტიურად გამორიცხულია ისეთი ავტორიტეტული საერთაშორისო ორგანიზაციების ჩართვაც საქართველოს რეგიონების დეოკუპაციის პროცესში, როგორებიცაა გაერო და ეუთო. როგორც ცნობილია, ორივე ამ ორგანიზაციაში რუსეთი ვეტოს უფლებით სარგებლობს (გაეროს შემთხვევაში როგორც უშიშროების საბჭოს მუდმივი წევრი), რის შედეგადაც 2008 წლის შემოდგომაზე მოხდა გაეროს მეთვალყურეთა მისიის (UNOMIG) აფხაზეთის შემთხვევაში და ეუთოს მეთვალყურეთა მისიის სამაჩაბლოს შემთხვევაში საქმიანობის შეწყვეტა. რუსეთი მომავალშიც გამოიყენებს ვეტოს უფლებას იმ შემთხვევაში, თუ მოხდება საქართველოს კონფლიქტურ რეგიონებთან დაკავშირებული ისეთი რეზოლუციის განხილვა, რომელიც კრემლის ინტერესებს ეწინააღმდეგება. ხოლო რაც შეეხება გაეროს გენერალურ ასამბლეაზე მიღებულ რეზოლუციებს, რომლებიც ადასტურებენ საქართველოს ტერიტორიაზე იძულებით გადაადგილებლი პირების თავიანთ საცხოვრებელ სახლებში დაბრუნების უფლებას, ისინი მხოლოდ რეკომენდაციულ ხასიათს ატარებენ ევროსაბჭოს საპარლამენტო ასამბლეაზე მიღებული რეზოლუციების პარალელურად.

ერთადერთი გზა საქართველოს დეოკუპაციისა და ქვეყნის ორი ისტორიული რეგიონის სამართლებრივი სტატუსის დადგენისა, ეს არის საქართველოს სოციალ-ეკონომიკური განვითარება, და დემოკრატიული ინსტიტუტების გაძლიერება. აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ რუსეთის მიერ აგრესიის განხორციელებამდე დიდი მნიშვნელობა ენიჭებოდა სეპარატისტული რეგიონებში საქართველოს მიერ კონტროლირებად ტერიტორიებზე (ზემო აფხაზეთი, ლიახვის ხეობის სოფლები, ფრონეს ხეობა) მნიშვნელოვანი პროექტების განხორციელებას ინფრასტრუქტურის აღდგენის მიზნით, რაც მოსკოვის აშკარა გაღიზიანებას იწვევდა.

საქართველოს ეკონომიკური განვითარება გაზრდის დაინტერესებას „ურჩ“ რეგიონებში საქართველოს მიმართ, რამაც შეიძლება საბოლოო ჯამში გამოიწვიოს მათი თანხმობა სხვადასხვა ეკონომიკურ პროექტებში მონაწილეობის მიღებაზე საქართველოს შემადგენლობაში აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონის სამართლებრივი სტატუსის განსაზღვრის სანაცვლოდ.

გამოყენებული ლიტერატურა:

დავით პიპინაშვილი. სამხრეთ კავკასიის კონფლიქტები და რეგიონული სტაბილურობის პრობლემები. სადისერტაციო ნაშრომი. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. 2009 წ.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სამართლებრივი აქტების კრებული. 1918-1921. თბილისი, 1990.

საქართველოს საზოგადოებრივ საქმეთა ინსტიტუტი. რუსულ-ქართული კონფლიქტი: მიზეზები, შედეგები, პერსპექტივები. კრებული I. დეკემბერი, 2009 წ.

საქართველოს სსრ უზენაესი საბჭოს უწყებები, 1989, №11

2008 წლის აგვისტოს მოვლენების შემდეგ. მშვიდობის, დემოკრატიისა და განვითარების ინსტიტუტი. CIPDD. 2008

“საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფცია”. საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტრო. 2007 წ.

Nika Chitadze. Materials of the Conference „Black Sea Region in the Changing European Context. Friedrich Ebert Stiftung. Tbilisi, 2007